

--	--	--	--	--	--

2023 II 23

1500

J - 218

(U)

URDU (05)

Time : 3 Hrs.

(16 Pages)

Max. Marks : 80

سرگرمی نامے کے لیے ہدایات

- (۱) ”سرگرمی نامے“ میں دی ہوئی ہدایات کے مطابق خاکے صرف پین سے بنائیں۔
- (۲) ”سرگرمی نامے“ کی معروضی سرگرمیاں اور قواعد پر مبنی سرگرمیوں کی جانچ ممتحن ہدایات کے عین مطابق کرتا ہے، اس لیے ہدایات بغور پڑھیں۔
- (۳) ”سرگرمی نامے“ کا تحریری حصہ جانچتے وقت ممتحن آپ کی تحریری مہارت، موثر انداز بیان، پُرکشش خیالات، مناسب الفاظ، جملوں کا تسلسل، بر محل موزوں اشعار، محاورے، کہاوتوں اور بولی کے استعمال، انداز وغیرہ پر خصوصی توجہ دیتے ہوئے نمبرات تفویض کرتا ہے۔
- (۵) خوش خطی اور صفائی کا خیال رکھیں۔

حصہ ۱ : نثر۔ کل نمبرات 20

- سوال 1 :- (الف) درج ذیل درسی اقتباس کا بغور مطالعہ کر کے دی ہوئی سرگرمیاں ہدایت کے مطابق (7)
- کھل کیجئے۔

- (2) (1) شہکی خاکہ مکمل کیجئے۔
	زندگی کے		
	معلوم شعبے		

0 2 1 8

ہمارے عہد کی معاشرت کا سب سے بڑا المیہ یہ ہے کہ ہماری زندگی کے تقریباً ہر شعبے پر سیاست کا غلبہ ہے۔ سائنس، صنعت، تجارت، فن، ادب، فلسفہ، مذہب، اخلاق، تعلیم سبھی کو سیاست نے اپنا محکوم بنا رکھا ہے۔ یہاں تک کہ اکثر اہل فن بھی سیاسی پارٹیوں کے مسلک اور طریق کار کو اپنا کر اپنے ذہن و احساس کا اظہار کرنے کی بجائے ارباب بست و کشاد کی خوشنودی، اعزاز و انعام، سماجی احترام اور عزت حاصل کرنے کے لیے اپنے فن کو آلہ کار بنائے ہوئے ہیں۔ غیر مشروط ذہن سے رونما ہونے والی تخلیقات کو دبا کر نقالوں، شعبدہ بازوں، بازیگروں اور عیاروں کی جعل سازیوں نے شور مچا رکھا ہے۔ کہیں سیاست میں ادب کی اور کہیں ادب میں سیاست کی بیساکھیاں لگائے ہوئے نااہل "نورتن" بنے پھر رہے ہیں۔ سیاست کو میں نہ حقیر سمجھتا ہوں نہ حرام لیکن معاشرے میں اسے شریک غالب کا درجہ دینا مجھے گوارا نہیں۔ سیاست سماج کی منتظم ہے۔ جان مال اور عزت و آبرو کی حفاظت اور اجتماعی فلاح و بہبود کے منصوبوں تک اسے برداشت کیا جاسکتا ہے۔ ربط ملت کے لئے فرد کا فنا ہونا ناگزیر نہیں ہے۔ سماج اس لیے نہیں ہے کہ افراد کو نگلنے والا وحشی درندہ بن جائے، ان کے چشم و گوش، دل و دماغ، زبان و دہن کو اپنا غلام بنائے اور انھیں کٹھ پتلیوں کی طرح نچائے۔

میں سوچتا ہوں کہ محض ادیب و شاعر اور دیگر فنون لطیفہ کے خلاق ہی آج انسان کے نہاں خانہ ذات میں اٹھنے والے طوفانوں اور ہنگاموں کو اپنے فن کے آئینے میں دکھا سکتے ہیں۔ ایک غیر مشروط اور آزاد شعور و احساس کی روشنی باہر اور اندر کے مناظر پر ڈال سکتے ہیں۔ تاریخ و جغرافیہ، مذہب و سیاست، رنگ و نسل میں بنی ہوئی دنیا کو پھر سے اکائی بنا سکتے ہیں۔ بے شک سماج اور اس کی ملکہ سیاست نے میرے شعور کی پرورش اور تعلیم و تربیت اور میری شخصیت و کردار کی نشوونما میں بہت اہم حصہ لیا ہے۔ سماج سے میرے جسم اور میرے ذہن کو غذا ملی ہے۔ پھر بھی میرا ذہن اور میری ذات غیر مشروط ہیں۔

(2) درج ذیل کے لیے کثیر متبادل سے جواب کا صحیح متبادل تلاش کر کے لکھئے۔ (۲)

(i) ان کی جعل سازیوں نے شور مچا رکھا ہے.....

(الف) شعبہ ہازوں

(ب) بازی گروں

(ج) نقالوں

(د) سارے متبادلات صحیح ہیں

(ii) مصنف کے مطابق سیاست.....

(الف) نہ حقیر، نہ حرام

(ب) جائز اور ناجائز

(ج) حقیر نہ خراب

(د) حقیر نہ احترام

(iii) سماج اس لئے نہیں ہے کہ افراد کو نکلنے والا.....

(الف) وحشی جانور بن جائے

(ب) وحشی انسان بن جائے

(ج) وحشی درندہ بن جائے

(د) وحشی غلام بن جائے

(iv) مصنف کا ذہن اور ذات سماج اور سیاست سے.....

(الف) مشروط ہے

(ب) غیر مشروط ہے

(ج) نہ مشروط ہے نہ غیر مشروط

(د) مشروط بھی ہے اور غیر مشروط بھی

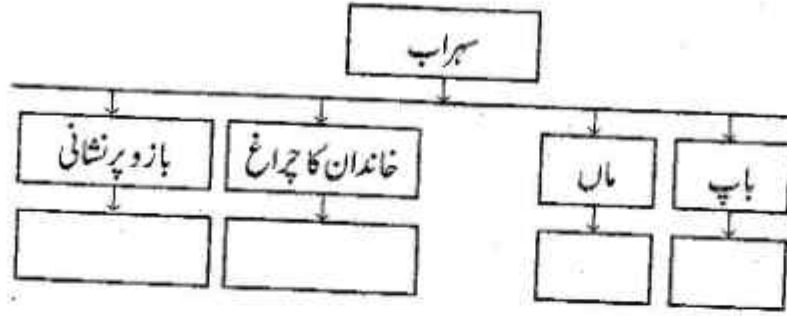
(3)

(۳) ”تربیت شخصیت پر اثر انداز ہوتی ہے۔“ اپنی رائے تحریر کیجئے۔

0	2	1	8
---	---	---	---

(7) (ب) درج ذیل درسی اقتباس کا بغور مطالعہ کر کے دی ہوئی سرگرمیاں ہدایات کے مطابق مکمل کیجئے۔

(2) (ا) شجری خاکہ مکمل کیجئے۔

سہراب: بھاگ جا، بھاگ جا! اس دنیا سے کسی دوسری دنیا میں بھاگ جا۔ تو نے سام و زیمین کے خاندان کا چراغ بجھا دیا ہے..... تاریک جنگلوں میں، پہاڑوں کے غاروں میں، سمندر کی تہہ میں، تو کہیں بھی جا کر چھپے لیکن میرے باپ رستم کے انتقام سے نہ بچ سکے گا۔
رستم: (چونک کر کھڑا ہو جاتا ہے) کیا کہا؟ تو رستم کا بیٹا ہے؟

سہراب: ہاں۔

رستم: تیری ماں کا نام؟

سہراب: تمہیند۔

رستم: تیرے اس دعوے کا ثبوت؟

سہراب: اس بازو پر بندھی ہوئی میرے باپ رستم کی نشانی۔

رستم: جھوٹ، غلط، تو دھوکا دے رہا ہے۔ مجھے پاگل بنا کر اپنے قتل کا انتقام لینا چاہتا ہے۔ (گھبراہٹ کے ساتھ سہراب کے بازو کا کپڑا پھاڑ کر اپنا دیا ہوا مہرہ دیکھتا ہے) وہی مہرہ، وہی نشانی (سر پیٹ کر) کیا کیا! کیا کیا! اندھے، پاگل، جلاؤ، یہ کیا کیا!..... شیر جیسا خوں خوار، بھیڑیے جیسا ظالم، رچیجھ جیسا موڈی

حیوان بھی اپنی اولاد کی جان نہیں لیتا لیکن ٹو انسان ہو کر حیوان سے زیادہ خونیا اور
جہنم سے زیادہ بے رحم بن گیا۔

توڑ ڈالا اپنے ہی ہاتھوں سے او ظالم اے
تیرا نقشہ، تیرا ہی چہرہ جس آئینے میں تھا

(۲) درج ذیل سرگرمیوں کو ایک ایک جملے میں مکمل کیجئے۔

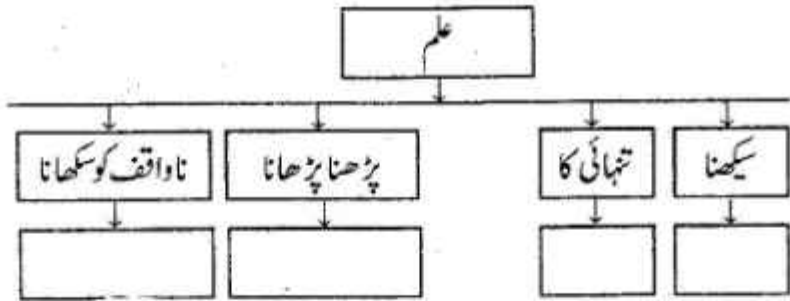
(i) رستم کا گھبراہٹ میں کیا جانے والا عمل۔

(ii) سہراب کے منہ سے اپنا نام سن کر رستم کا رد عمل لکھئے۔

(۳) ”والدین کی شفقت“ پر اپنے خیالات تحریر کیجئے۔

(۶) درج ذیل غیر درسی اقتباس کا بغور مطالعہ کر کے دی ہوئی سرگرمیاں ہدایت کے مطابق
مکمل کیجئے۔

(۱) خاکہ مکمل کیجئے۔

علم سیکھو، کیوں کہ اللہ تعالیٰ کے لئے علم سیکھنا خشیت، اسے حاصل
کرنے کی کوشش کرنا عبادت، اس کا پڑھنا پڑھانا تسبیح، اس کی جستجو جہاد، ناواقف کو
سکھانا صدقہ اور اس کی اہلیت رکھنے والوں کو بتانا ثواب کا ذریعہ ہے۔ نیز علم تنہائی
کا ساتھی، دین کا راہ نما، خوش حالی و تنگ دستی میں مددگار، دوستوں کے نزدیک
وزیر، قریبی لوگوں کے نزدیک قریب اور جنت کی راہ کا مینار ہدایت ہے۔ اس کے
ذریعے اللہ تعالیٰ کچھ لوگوں کو اوپر اٹھاتا ہے اور انھیں بھلائی میں راہ نمائی، قیادت و

سرداری عطا کرتا ہے۔ جن کی پیروی کی جاتی ہے، وہ بھلائی کے راہ نما ہوتے ہیں، جن کے نقش قدم پر چلا جاتا ہے اور جن کے افعال کو نمونہ بنایا جاتا ہے۔ فرشتے ان کی دوستی کے خواہاں ہوتے ہیں اور اپنے پروں سے ان کو چھوتے ہیں۔ ہر خشک اور اثر ان کے لئے مغفرت طلب کرتا ہے، یہاں تک کہ سمندر کی مچھلیاں، جان دار، خشکیوں کے درندے اور جانور، آسمان اور اس کے ستارے تک۔ علم ہی کے ذریعے اللہ کی اطاعت و عبادت کی جاتی ہے۔ اس کی حمد و ثنا ہوتی ہے۔ علم ہی سے پرہیزگاری ہوتی ہے۔ اسی سے صلہ رحمی کی جاتی ہے، اسی سے حلال اور حرام جانا جاتا ہے۔ وہی راہ نما اور عمل اس کا پیروکار ہے۔ بد بخت اس سے محروم رہتے ہیں۔

(۲) ہدایت کے مطابق ذخیرۃ الفاظ کی سرگرمیاں مکمل کیجئے۔ (۲)

(i) ”آسودہ حالی“ کا ہم معنی لفظ درج ذیل متبادلات میں سے چن کر لکھئے۔

(الف) بد حالی

(ب) خوش حالی

(ج) جان دار

(د) خوش قسمت

(ii) ”عبادات“ کا واحد اقتباس سے تلاش کر کے لکھئے۔

(۳) علم کی اہمیت اور افادیت کے بارے میں اپنی رائے تحریر کیجئے۔ (۲)

حصہ ۲ : نظم / غزل / قطعہ / رباعی۔ کل نمبرات 16

سوال 2 :- (الف) درج ذیل درسی نظم کے اقتباس کا بغور مطالعہ کر کے دی ہوئی سرگرمیاں ہدایت کے مطابق مکمل کیجئے۔

(2)

(1) خاکہ مکمل کیجئے۔

	پیڑوں کے نام	
	پرنندوں کے نام	

امیراب جو ہیں دانا، انھوں نے کی ہے یہ چال
 ہوئے ہیں خانہ نشیں دیکھ کر زمانے کا حال
 پچھی ہے سوزنی، خوبہ کھڑا جھلے ہے رومال
 حضور بیٹھے ہیں اک دو ندیم اہل کمال
 دھرتی ہے سامنے ایک پیکدان اک تنبول

خراب ہیں وہ عمارات، کیا کہوں تجھ پاس
 کہ جن کے دیکھے سے جاتی رہی تھی بھوک اور پیاس
 اور اب جو دیکھو تو دل ہووے زندگی سے اداس
 بجائے گل، چمنوں میں کمر کمر ہے گھاس
 کہیں ستون پڑا ہے، کہیں پڑے مرغول
 یہ باغ، کھاگئی کس کی نظر، نہیں معلوم
 نہ جانے کن نے رکھایا قدم، وہ کون تھا شوم
 جہاں تھے سرو و صنوبر، اب اس جگہ ہے زقوم
 مچی ہے زاغ و زغن سے اب اس چمن میں دھوم
 گلوں کے ساتھ جہاں بلبلیں کرے ہیں بکول

(2)

(r) نظم کے اقتباس کی روشنی میں صحیح متبادل تلاش کر کے لکھئے۔

(i) امیروں کا چلن ہے

- (الف) خانہ بدوش
 (ب) خانہ برباد
 (ج) خانہ آباد
 (د) خانہ نشیں

- (ii) چمن میں نہیں ہے
 (الف) گھاس (ب) ستون
 (ج) مرغول (د) گل

- (iii) گل کے ساتھ کھول کرنے والے
 (الف) زاغ (ب) زغن
 (ج) بلبلیں (د) بوم

- (iv) چمن میں کمر کمر ہے
 (الف) پھول (ب) گھاس
 (ج) پودا (د) جھاڑی

(2) (۳) درج ذیل شعر کی استہسانی وضاحت کیجئے۔

جہاں تھے سرد و صنوبر، اب اس جگہ ہے زقوم
 مچی ہے زاغ و زغن سے اب اس چمن میں دھوم

(6) (ب) درج ذیل درسی غزل کا بغور مطالعہ کر کے دی ہوئی سرگرمیاں ہدایات کے مطابق مکمل کیجئے۔

(2) (۱) جدولی خاکہ مکمل کیجئے۔

	پہلے شعر میں موجود صنعت کا نام
	چھٹے شعر میں موجود تینیس کا نام
	ایک قافیہ
	ردیف

مقاماتِ اربابِ جہاں اور بھی ہیں
 مکاں اور بھی لامکاں اور بھی ہیں
 مکمل نہیں ہے جنونِ تجسس
 مسلسل جہاں در جہاں اور بھی ہیں
 یہیں تک نہیں عشق کی سیرگا ہیں
 مہ و انجم و کہکشاں اور بھی ہیں
 قفس توڑ کر مطمئن ہو نہ بلبل
 قفس صورتِ آشیاں اور بھی ہیں
 بہت دل کے حالات کہنے کے قابل
 ورائے نگاہ و زباں اور بھی ہیں
 صبا خاک دل سے بچا اپنا دامن
 ابھی اس میں چنگھریاں اور بھی ہیں
 انھیں جب سے ہے اعتمادِ محبت
 وہ مجھ سے جگر بدگماں اور بھی ہیں

(۲) سب بیان کیجئے۔ (۲)

(i) جنونِ تجسس مکمل نہیں ہے۔

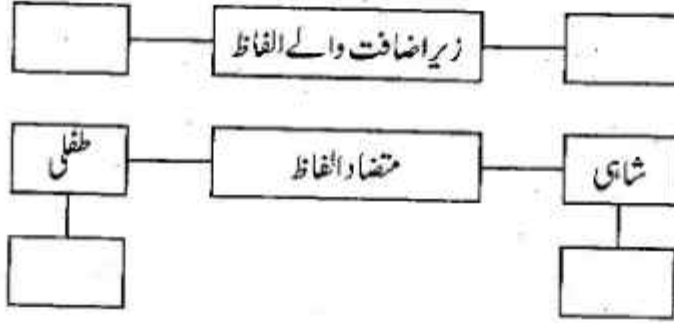
(ii) محبوب کی شاعر سے بدگمانی۔

(۲) درج ذیل شعر کی استہسانی وضاحت کیجئے۔ (۳)

یہیں تک نہیں عشق کی سیرگا ہیں
 مہ و انجم و کہکشاں اور بھی ہیں

(4) (ج) درج ذیل رباعی کا بغور مطالعہ کر کے استحضار کلام کی سرگرمیاں ہدایات کے مطابق مکمل کیجئے۔

(2) (1) خاکہ مکمل کیجئے۔

آزادی میں آفتِ اسیری آئی
 شابی نہ ہوئی تھی کہ فقیری آئی
 یامِ شباب کس کو کہتے ہیں انیس
 موسمِ طفلی کا تھا، پیری آئی

(2) (۲) درج ذیل شعر کی استحضار وضاحت کیجئے۔

یامِ شباب کس کو کہتے ہیں انیس
 موسمِ طفلی کا تھا، پیری آئی

حصہ ۳ : اضافی مطالعہ۔ کل نمبرات 12

(6) سوال 3 :- (الف) درج ذیل اضافی مطالعہ کے اقتباس کا بغور مطالعہ کر کے دی ہوئی سرگرمیاں ہدایات کے مطابق مکمل کیجئے۔

(2) (1) سرگرمی مکمل کیجئے۔

(i) باقر مہدی کا نیا مجموعہ کلام

(ii) شاعروں کی ادبی نشست کا انعقاد

(iii) شاعر، نقاد اور مقرر

(iv) پہلے شائع شدہ کتابوں کی تعداد

باقر مہدی کے نئے مجموعہ کلام ”ٹوٹے شیشے کی آخری نظمیں“ کی اشاعت پر ممبئی کے ادیبوں اور شاعروں کی ایک ادبی نشست ۱۰ دسمبر ۱۹۷۲ء کو منعقد ہوئی۔ یہ مضمون اسی جلسے میں پڑھا گیا۔ مضمون پڑھنے سے پہلے راقم الحروف نے حاضرین جلسہ کے روبرو صاحب محفل سے یہ اقرار نامہ لکھوایا کہ وہ اس مضمون کے بارے میں راقم سے کوئی باز پرس نہیں کریں گے۔

ایسا نہیں ہے کہ باقر مہدی صاحب کتابی صورت میں پہلی بار چھپے ہوں۔ ان کی کم سے کم تین کتابیں پہلے بھی شائع ہو چکی ہیں۔ لیکن جب ان کی آخری نظموں کا مجموعہ شائع ہوا تو ان کے قریب کے دوستوں کو بڑی مسرت ہوئی اور اسی مسرت کے اظہار کے سلسلے میں انہوں نے یہ جلسہ منعقد کیا کہ باقر مہدی صاحب کو ان کی آخری نظموں کی اشاعت پر مبارک باد دی جائے۔ معلوم نہیں باقر مہدی صاحب کی نکتہ رس نگاہ اس نکتے پر کیوں نہیں پڑی۔ اس کی وجہ شاید یہ ہو کہ وہ اپنے دوستوں سے اس ذہانت کی توقع نہ رکھتے ہوں۔ بہر حال مجھے بھی اس خوشی میں شریک ہونا تھا۔ اس لئے میں بھی ان کی خدمت میں نذرانہ عقیدت لے کر حاضر ہوا ہوں اور آپ جانتے ہیں کہ آج کل کے زمانے میں عقیدت کا حقیقت سے کوئی تعلق نہیں ہوتا۔

باقر مہدی شاعر ہیں، نقاد ہیں، مقرر ہیں لیکن اپنے غیر مربوط مضمون میں ان کی شاعرانہ صلاحیتوں اور تنقیدی شعور کے بارے میں میرا کچھ عرض کرنا سراسر ناانصافی ہوگی۔ یوں ناانصافی سے باقر مہدی صاحب کو بڑا شغف رہا ہے لیکن مجھے ان کی صحبت کا فیض حاصل ہونے کے باوجود ناانصافی کی مشق نہیں ہوئی ہے۔ اس لئے میں اس سے احتراز ہی کروں گا اور صرف ان کی شخصیت کے بارے میں رفاہ عام کی خاطر کچھ عرض کروں گا۔

میں جو کچھ عرض کروں گا، اس سے میرا متفق ہونا ضروری نہیں ہے۔ خود اپنے آپ سے متفق نہ ہونے کا فن میں نے صاحب موصوف سے سیکھا ہے۔ موصوف اپنے آپ سے بھی متفق نہیں ہوا کرتے۔ اختلاف رائے کی یہ منزل تنقید کے میدان میں آخری منزل سمجھی جاتی ہے۔ باقر مہدی کو اس منزل پر پہنچے ہوئے مدت ہو گئی۔

(2) (۲) درج ذیل کے لیے صحیح متبادل جواب تلاش کر کے لکھئے۔

(i) قریبی دوستوں کے خوش ہونے کی وجہ یہ تھی کہ

(الف) باقر مہدی کی پہلی کتاب چھپی تھی۔

(ب) باقر مہدی کی چوتھی کتاب چھپی تھی۔

(ج) باقر مہدی کی تین کتابیں چھپ چکی تھیں۔

(د) ان کا خیال تھا کہ ”ٹوٹے شیشے کی آخری نظمیں“

ان کی آخری کتاب ہوگی۔

(ii) باقر مہدی اپنے دوستوں کو

(الف) بہت ذہین سمجھتے تھے۔

(ب) بے وقوف سمجھتے تھے۔

(ج) بہت چالاک سمجھتے تھے۔

(د) ان میں سے کوئی جواب درست نہیں۔

(iii) باقر مہدی کی صحبت میں مصنف

(الف) ناانصافی کی مشق کر رہے تھے۔

(ب) ناانصافی کی مشق نہیں کر رہے تھے۔

(ج) ناانصافی کی مشق ہو چکی تھی۔

(د) ناانصافی کی مشق نہیں ہوئی تھی۔

- (iv) اختلاف رائے کی منزل
 (الف) شاعری کے میدان کی آخری منزل سمجھی جاتی ہے۔
 (ب) تنقید کے میدان کی آخری منزل سمجھی جاتی ہے۔
 (ج) ادب کے میدان کی آخری منزل سمجھی جاتی ہے۔
 (د) کسی کی منزل نہیں سمجھی جاتی ہے۔

- (2) (۳) صحبت کا شخصیت پر اثر ہوتا ہے۔ ذاتی رائے پیش کیجئے۔
 (ب) (۶) درج ذیل میں سے کوئی دو سرگرمیاں ہدایت کے مطابق مکمل کیجئے۔
 (۱) مصنفہ نے منٹو کی زندگی کے آخری ایام کا جو نقشہ کھینچا ہے اسے لکھئے۔
 (۲) باقر مہدی کی شخصیت کا کمال لکھئے۔
 (۳) عصمت جاوید کے شعری مجموعے "اکیلا درخت" پر مصنف کا تبصرہ قلم بند کیجئے۔
 (۴) عزیز قیسی کی شاعری کے بارے میں لکھئے۔
 (۵) عصمت جاوید کے تعلق سے ان کی اہلیہ منور جہاں کے خیالات تحریر کیجئے۔

حصہ ۴ : قواعد۔ کل نمبرات 14

- سوال 4 :- (الف) ہدایات کے مطابق سرگرمیاں مکمل کیجئے۔
 (8) (۱) درج ذیل محاوروں کا جملوں میں استعمال کیجئے۔
 (i) ہوش اڑنا۔
 (ii) روح کا ٹپنا۔
 (۲) ہدایت کے مطابق سرگرمی مکمل کیجئے۔ (کوئی ایک)
 (i) شہزادے کو کسی انسان نے نہیں شہید کیا ہے۔
 (مثبت جملے میں تحويل کیجئے)

(ii) بُرائی نہیں لگتا تمہیں ایسی بدشگونی کی بات زبان سے نکالتے؟

(جملے کے استفہام کو اقرار میں تبدیل کیجئے)

(2) (۳) ہدایت کے مطابق سرگرمی مکمل کیجئے۔ (کوئی ایک)

(i) فرد سماج کی بنیادی اور مرکزی اکائی ہوتا ہے۔

(صرفی تجزیہ کیجئے)

(ii) پسینے کو وہ چیز دی جا رہی جو گیندوں کے پاؤں کے لئے زیادہ موزوں ہے۔

(نحوی تجزیہ کیجئے)

(2) (۴) ذیل کے جملوں میں سے لفظی مرکبات کو جدول کے مطابق تقسیم کیجئے۔

(i) بن مانس جنگل میں پایا جاتا ہے۔

(ii) وہ نیک بخت ہے۔

ہندی + ہندی	فارسی + فارسی

(6) (ب) ہدایات کے مطابق ذیل کی سرگرمیاں مکمل کیجئے۔

(2) (۱) ہدایت کے مطابق کوئی ایک سرگرمی مکمل کیجئے۔

(i) گنگن کے ٹل کیس ایسا شہر نادر

نہیں دیکھے تھے انکھیاں کے مسافر

درج بالا شعر کی صنعت پہچان کر اس کی قسم بتائیے۔

(ii) اس کے دست و دل کے رشک و شرم سے

خون ہے دل کان کا، دریا ہے آب

(درج بالا شعر سے لف و نشر سے ربط والے الفاظ آمنے سامنے لکھئے)

0 2 1 8

(1) (۲) درج ذیل اشعار میں سے کسی ایک شعر میں آنے والی تہنیتیں کا نام لکھئے۔

(i) نہ تھا ثانی او سے روئے زمیں پر

تھے اس کے حکم میں سب بحر ہو رہے

(ii) نہیں عشق سے زرد، زردار میں ہوں

اگر ہے وہ یوسف، خریدار میں ہوں

(3) (۳) درج ذیل اشعار میں سے کسی ایک شعر کی تقطیع کیجئے اور بحر کا نام لکھئے۔

(i) مقامات ارباب جاں اور بھی ہیں

مکان اور بھی لامکان اور بھی ہیں

(ii) وہی شوکت عیاں ہے اس کے تیور اور قرینے سے

اُڑے جاتے ہیں نقشِ دشمنی دل کے گلینے سے

حصہ ۵ : اطلاقی تحریر۔ کل نمبرات 18

(5) سوال 5 :- (الف) ”مثالی معلم“ کا ایوارڈ پانے والے کسی معلم سے انٹرویو کے لئے درج ذیل نکات کی

مدد سے سوالات ترتیب دیجئے۔

(i) ایوارڈ دینے والی تنظیم۔

(ii) تدریسی خدمات۔

(iii) طلبہ کے نام پیغام۔

(iv) اساتذہ کے نام پیغام۔

(v) مزید نکات

(4) (ب) کسی جو نیر کالج کے افتتاح کا تعارف نامہ درج ذیل نکات کی مدد سے ترتیب دیجئے۔

(i) کالج کا نام اور پتہ۔

(ii) ای میل اور ویب سائٹ۔

(iii) شعبے اور مضامین۔

(iv) کالج کی خصوصیات۔

(v) دیگر سہولیات۔

(5) (ج) آپ کے کالج میں منعقدہ ”شجر کاری مہم“ کی روداد ۱۰ تا ۱۲ جملوں میں قلم بند کیجئے۔

(4) (د) سیلاب سے ہونے والی تباہ کاریوں سے متعلق فیچر تحریر کیجئے۔

--	--	--	--	--	--

2023 III 10

1500

J-297

(E)

BOOK KEEPING & ACCOUNTANCY (50)

Time : 3 Hrs.

(11 Pages)

Max. Marks : 80

Q. 1. All objective questions are compulsory :

[20]

(A) Write the word/phrase/term which can substitute each of the following statements : (5)

- (1) Credit balance of profit and loss account.
- (2) Donation received for a specific purpose.
- (3) The ratio which is obtained by deducting old ratio from new ratio.
- (4) Expenses incurred on dissolution of firm.
- (5) Tally software is classified into this category.

(B) Calculate the following : (5)

- (1) Calculate 12.5% p.a. depreciation on furniture
 - (a) On ₹ 2,20,000 for 1 year
 - (b) On ₹ 10,000 for 6 months
- (2) Library books ₹ _____ Less 10% depreciation
₹ 5,000 = ₹ 45,000

(3) Apte and Bhat are sharing profits and losses in the ratio 3 : 2, if Kate is admitted at 1/4 share then calculate new profit sharing ratio.

(4) Ganesh draws a bill for ₹ 40,000 on 15th January, 2020 for 2 months. He discounted the bill with Bank of India @ 15% p.a. on the same day. Calculate the amount of discount.

(5) From the following information, calculate Current Assets :

Debtors ₹ 60,000, Creditors ₹ 30,000, Bills payable ₹ 20,000, Stock ₹ 30,000, Loose tools ₹ 10,000, Bank overdraft ₹ 10,000.

(C) Do you AGREE / DISAGREE with the following statements : (5)

(1) Partnership is an association of two or more persons.

(2) Not for profit concerns do not prepare Balance sheet.

(3) Retiring partner is not entitled to share in general reserve and accumulated profit.

(4) Dissolution takes place when the relation among the partners comes to an end.

(5) The Authorised Capital is also known as Nominal Capital.

(D) Select the most appropriate alternative from the following and rewrite the sentences : (5)

(1) Maximum number of partners in a firm are _____ according to the Companies Act 2013.

(a) 10

(b) 25

(c) 20

(d) 50

- (2) Income and expenditure account is a _____ account.
- (a) Capital (b) Real
(c) Personal (d) Nominal
- (3) If asset is taken over by the partner _____ account is debited.
- (a) Revaluation (b) Capital
(c) Asset (d) Balance sheet
- (4) Death is compulsory _____.
- (a) dissolution (b) admission
(c) retirement (d) winding up
- (5) The person on whom a bill is drawn is called a _____.
- (a) drawee (b) payee
(c) drawer (d) acceptor

Q. 2. The following is the Balance sheet of partners Aditya and Chaitanya on 31st March, 2019, they share profits and losses in the ratio of 3 : 2 : [10]

Balance Sheet as on 31st March, 2019

Liabilities	Amount (₹)	Assets	Amount (₹)
Creditors	60,000	Building	30,000
Capital Accounts :		Furniture	1,800
Aditya	42,000	Machinery	42,000
Chaitanya	42,000	Stock	24,600
Current Accounts :		Debtors	54,000
Aditya	7,500	Cash	6,000
Chaitanya	6,900		
	1,58,400		1,58,400

Adjustments :

They admitted Sachin into partnership on 1st April, 2019 on the following terms :

- (1) Building to be valued at ₹ 36,000, machinery and furniture to be reduced by 10%.
- (2) Sachin should pay ₹ 6,000 as his share of Goodwill. 50% of goodwill withdrawn by partners in cash.
- (3) A provision of 5% on debtors to be made for doubtful debts.
- (4) He should bring ₹ 18,000 as capital for 1/4th share in future profit.
- (5) Stock is to be taken at the value of ₹ 30,000.

Prepare :

- (a) Profit and Loss Adjustment Account
- (b) Partners' Current Account.
- (c) Balance Sheet of the New Firm.

OR

Given below is the Balance sheet of Amar, Akbar and Anthony who were sharing profits and losses equally :

Balance Sheet as on 31st March, 2020

Liabilities	Amount (₹)	Assets	Amount (₹)
Creditors	31,000	Cash	39,000
General Reserve	24,000	Debtors	32,000
Capital Accounts :		Less: R.D.D.	4,000
Amar	57,400	Furniture	30,000
Akbar	63,600	Machinery	80,000
Anthony	60,000	Motor Car	50,000
		Profit and Loss A/c	9,000
	2,36,000		2,36,000

Amar retired on 1st April, 2020 from the firm on the following terms :

- (1) Furniture to be valued at ₹ 28,000, Machinery ₹ 76,000 and Motor car ₹ 47,600.
- (2) R.D.D. to be maintained at 5% on debtors.
- (3) Goodwill of the firm is to be valued at ₹ 30,000. However, only Amar's share is to be raised in the books.
- (4) A part payment of ₹ 20,000 to be made to Amar and the balance to be transferred to his Loan Account.

Prepare : (1) Profit and Loss Adjustment A/c
 (2) Partners' Capital Account
 (3) Balance Sheet of the New firm.

- Q. 3.** Hema, Manisha and Limsy were in partnership firm sharing profits and losses in the ratio of 5 : 3: 2. They decided to dissolve their partnership firm on 31st March 2019 and their Balance sheet as on that date stood as : [10]

Balance Sheet as on 31st March, 2019

Liabilities	Amount (₹)	Assets	Amount (₹)
Capital Accounts:		Machinery	1,00,000
Hema	1,50,000	Debtors	50,000
Manisha	80,000	Stock	70,000
Reserve Fund	10,000	Cash at bank	30,000
Sundry Creditors	20,000	Limsy Capital A/c	20,000
Bills payable	10,000		
	2,70,000		2,70,000

The firm was dissolved on 31st March, 2019 and assets were realised as under :

- (1) Machinery realised 60% of its book value.
- (2) Out of debtors, Mr. Jagdish, our customer for ₹ 20,000 was declared insolvent and nothing could be recovered from him. Other debtors are good and recovered and realised.
- (3) Hema took stock at an agreed value of ₹ 50,000.
- (4) Creditors and Bills payable were paid at 10% discount.
- (5) Limsy became insolvent and nothing was recovered from her estate.

Prepare :

- (a) Realisation Account
- (b) Partners' Capital Account
- (c) Bank Account

OR

Rajesh sold goods on credit to Sulochana for ₹ 25,000. Rajesh draws a bill for ₹ 25,000 on Sulochana for 3 months. Rajesh discounted the bill with his bank @ 10% p.a. on the same day. On the due date of bill, Sulochana requested Rajesh to accept ₹ 5,000 including ₹ 1,000 for interest and to draw a bill for the balance for 3 months. Rajesh agreed to this proposal. One month before the due date, Sulochana retired the bill for ₹ 20,200.

Pass necessary Journal Entries in the books of Rajesh.

Q. 4. Sameer and Company Limited invited applications for 25,000 Equity shares of ₹ 100 each payable as :

- ₹ 25 on application
- ₹ 50 on allotment
- ₹ 25 on first and final call

Applications were received for 30,000 Equity shares and pro-rata allotment were made to all. All the money was duly received except first and final call on 2,500 Equity shares.

Enter the above transactions in the books of Sameer and Company Limited.

OR

Give comparison between Manual Accounting Process and Computerized Accounting Process.

- Q. 5. Arun, Varun and Karun were partners in a business sharing profits and losses in the ratio of 2 : 2: 1 respectively. Their Balance sheet as on 31st March, 2019 was as under : [8]

Balance Sheet as on 31st March, 2019

Liabilities	Amount (₹)	Assets	Amount (₹)
Capital Accounts :		Land and Building	27,900
Arun	20,000	Investment	15,000
Varun	20,000	Furniture	8,000
Karun	10,000	Debtors	10,400
Creditors	16,000	Less : R. D. D.	400
Bank Loan	4,000	Bank	4,100
		Goodwill	5,000
	70,000		70,000

On 1st July, 2019 Karun died and the following adjustments were made :

- (1) All the debtors were considered as good.
- (2) Bank Loan were paid off.
- (3) Furniture was depreciated by ₹ 550.

- (4) Investments were sold out in the Market at 10% profit.
- (5) Goodwill of the firm was valued at ₹ 7,500. It was to be raised in the books.
- (6) Karun was entitled to get his share in the profit up to the date of his death. Profit for 2019-2020 was estimated at ₹ 5,000.
- (7) The amount due to Karun's Executor was paid by NEFT.

Prepare :

- (a) Profit and Loss Adjustment A/c
- (b) Partners' Capital Account
- (c) Balance sheet of New Firm.

OR

Convert following Trading Account and Profit and Loss Account into Vertical Income Statement :

**Trading, Profit and Loss Account
for the year ended as on 31st March, 2020**

Dr.

Cr.

Particulars	Amount (₹)	Particulars	Amount (₹)
To Opening stock	20,000	By Sales	1,20,000
To Purchases	90,000	By Closing Stock	30,000
To Carriage inward	500		
To Wages	10,000		
To Gross Profit c/d	29,500		
Total	1,50,000	Total	1,50,000
To Office expenses	12,500	By Gross Profit b/d	29,500
To Selling expenses	10,000		
To Finance expenses	3,000		
To Net Profit c/d	4000		
	29,500		29,500

Q. 6. From the following Receipts and Payments Account of "Matsyodari Engineering College, Aurangabad" for the year ending on 31st March, 2020 and additional informations, prepare Income and Expenditure Account for the year ending 31st March, 2020 and Balance Sheet as on that date :

[12]

Receipts and Payments Account

Dr.

for the year ended 31st March, 2020

Cr.

Receipts	Amount (₹)	Payments	Amount(₹)
To Balance b/d		By Salaries to	
Cash in hand	8,000	Teaching Staff	10,00,000
Cash at bank	1,00,000	By Electricity charges	50,000
To Interest	50,000	By Books	64,000
To Subscription	30,000	By Furniture	55,000
To Life Membership Fees	40,000	By Stationary	24,000
To Donation	5,00,000	By Fixed Deposit	7,00,000
To Tution fees	11,50,000	By Balance c/d	
To Term fees	2,00,000	Cash in hand	20,000
To Sundry Receipts	10,000	Cash at Bank	2,25,000
To Admission Fees (Revenue)	50,000		
	21,38,000		21,38,000

Additional information :

Particulars	01.04.2019	31.03.2020
Books	7,00,000	7,00,000
Furniture	3,19,000	3,00,000
Building fund	10,00,000	?
Fixed Deposit	9,10,000	?
Capital Fund	10,37,000	?

Adjustments :

- (1) 50% Donations are for Building fund **and the balance** is to be treated as Revenue Income.
- (2) Outstanding subscription ₹ 5,300.
- (3) Life Membership fees are to be capitalised.

Q. 7. Varsha and Harsha are partners sharing profits and losses in their capital ratio. You are required to prepare Trading Account, Profit and Loss Account for the year ending 31st March, 2020 and Balance sheet as on that date : [12]

Trial Balance as on 31st March, 2020

Debit Balance	Amount (₹)	Credit Balance	Amount (₹)
Sundry Debtors	56,000	Sales	2,40,000
Purchases	1,10,000	Sundry Creditors	99,600
Plant and Machinery	1,60,000	Purchase Return	2,000
Furniture	1,05,800	Capital Accounts :	
Salaries	8,600	Varsha	1,80,000
Sales Return	1,000	Harsha	60,000
Cash in hand	1,02,000	Current Accounts :	
Opening Stock	35,600	Varsha	10,000
Rent, Rates & Taxes	9,000	Harsha	6,000
Advertisement	9,600		
	5,97,600		5,97,600

Adjustments :

- (1) Stock on 31st March, 2020 was valued at ₹ 74,000.
- (2) Depreciation on Plant and Machinery @ 5% p.a.
- (3) Partners are entitled to get Interest on Capital at 5% p.a.
- (4) Outstanding expenses : Salaries ₹ 700.
- (5) Provide further Bad debts of ₹ 1,680 on Sundry debtors.

DAY — **15**

SEAT NUMBER

--	--	--	--	--	--

2023	III	13	1500	J-314	(E)
ECONOMICS (49)					
Time : 3 Hrs.		(8 Pages)		Max. Marks : 80	

- Notes :* (1) All questions are compulsory.
(2) Draw neat tables / diagrams wherever necessary.
(3) Figures to the right indicate full marks.
(4) Write answers to all main questions on new pages.

Q. 1. (A) Complete the following sentences :

(5) [20]

- (i) Micro Economics is also called as _____.
(a) Income theory
(b) Price theory
(c) Growth theory
(d) Employment theory
- (ii) Money market faces shortage of funds due to _____.
(a) Inadequate savings
(b) Growing demand for cash
(c) Unorganized sector
(d) Financial mismanagement

- (iii) Marginal utility of the commodity becomes negative when Total Utility of a commodity is ____.
- (a) rising
 - (b) constant
 - (c) falling
 - (d) zero
- (iv) Public expenditure of any government shows ____.
- (a) constant trend
 - (b) increasing trend
 - (c) decreasing trend
 - (d) fluctuating demand
- (v) The relationship between income and demand for inferior goods is ____.
- (a) direct
 - (b) inverse
 - (c) no effect
 - (d) can be direct and inverse

(B) Find the odd word out :

(5)

(i) Revenue concepts :

Total Revenue, Average Revenue, Total Cost, Marginal Revenue.

(ii) Quantitative Tools of credit control :

Bank rate, Open market operations, Foreign Exchange rate, Variable reserve ratio.

(iii) Scope of Micro Economics :

Theory of product pricing, Theory of factor pricing, Theory of Economic growth and Development, Theory of Economic welfare.

(iv) Non-tax revenue :

Fees, Penalty, Wealth tax, Special levy.

- (v) Types of Simple Index Number :
Laspeyre's Price Index Number, Price Index Number,
Quantity Index Number, Value Index Number.

(C) Give economic term : (5)

- (i) The volume of commodities and services turned out during a given period counted without duplication.
- (ii) A desire which is backed by willingness to purchase and ability to pay.
- (iii) Degree of responsiveness of a change of quantity demanded of a good to a change in its price.
- (iv) Very realistic competition in nature.
- (v) Swati purchased raincoat for her father in rainy season.

(D) Assertion and reasoning questions : (5)

- (i) Assertion (A) : In perfect competition, price is determined by the forces of demand and supply.
Reasoning (R) : The number of buyers and sellers is so large that one person can not influence prices.
Options :
 - (1) (A) is true, but (R) is false.
 - (2) (A) is false, but (R) is true.
 - (3) Both (A) and (R) are True and (R) is the correct explanation of (A).
 - (4) Both (A) and (R) are True and (R) is not the correct explanation of (A).
- (ii) Assertion (A) : A change in quantity demanded of one commodity due to a change in the price of other commodity is cross elasticity.
Reasoning (R) : Changes in consumers' income leads to a change in the quantity demanded.

Options :

- ✓(1) (A) is true, but (R) is false.
 - (2) (A) is false, but (R) is true.
 - (3) Both (A) and (R) are True and (R) is the correct explanation of (A).
 - (4) Both (A) and (R) are True and (R) is not the correct explanation of (A).
- (iii) Assertion (A) : Production for self-consumption is not accounted for in the national income.

Reasoning (R) : The products kept for self consumption do not enter the market.

Options :

- (1) (A) is true, but (R) is false.
 - (2) (A) is false, but (R) is true.
 - ✓(3) Both (A) and (R) are True and (R) is the correct explanation of (A).
 - (4) Both (A) and (R) are True and (R) is not the correct explanation of (A).
- (iv) Assertion (A) : Foreign exchange management and control is undertaken by commercial banks.

Reasoning (R) : RBI has to maintain the official rate of exchange of rupee and ensure its stability.

Options :

- (1) (A) is true, but (R) is false.
- (2) (A) is false, but (R) is true.
- (3) Both (A) and (R) are True and (R) is the correct explanation of (A).
- (4) Both (A) and (R) are True and (R) is not the correct explanation of (A).

(v) Assertion (A) : Supply is a relative term.

Reasoning (R) : Supply is always expressed in relation to price, time and quantity.

Options :

(1) (A) is true, but (R) is false.

(2) (A) is false, but (R) is true.

(3) Both (A) and (R) are True and (R) is the correct explanation of (A).

(4) Both (A) and (R) are True and (R) is not the correct explanation of (A).

Q. 2. (A) Identify and explain the following concepts (Any THREE) : (6) [12]

(i) A table seller sold the table for ₹ 2,000 per piece. In this way he sold 15 tables and earned ₹ 30,000.

(ii) England imported cotton from India, made readymade garments from it and sold them to Malaysia. *import*

(iii) Ashok paid the tax on his income and property.

(iv) Raju's father invests his money in a market for long term funds both equity and debt raised within and outside the country. \Rightarrow

(v) A poor person wants to buy a car. \Rightarrow *desire*

(B) Distinguish between (Any THREE) : (6)

(i) Unitary elastic demand and Relatively elastic demand

(ii) Output method of measuring national income and Income method of measuring national income

(iii) Demand deposit and Time deposit

(iv) Simple index number and Weighted index number.

(v) Stock and Supply

Q. 3. Answer the following (Any THREE) :

[12]

- (i) Explain any four points of importance of Micro economics.
- (ii) Explain the Ratio or percentage method of measuring price elasticity of demand.
- (iii) Explain any four features of national income.
- (iv) Explain any four problems faced by the money market in India.
- (v) Explain any four exceptions of the law of Diminishing marginal utility.

Q. 4. State with reasons whether you agree or disagree with the following statements (Any THREE) :

[12]

- (i) There are no exceptions to the law of supply.
- (ii) Balance of Trade and Balance of Payment are two different concepts.
- (iii) Index numbers are very significant / important in economics.
- (iv) There are no theoretical difficulties in the measurement of National Income.
- (v) Macro economics is different from Micro economics.

Q. 5. Study the following table, figure, passage and answer the questions given below it (Any TWO) :

[8]

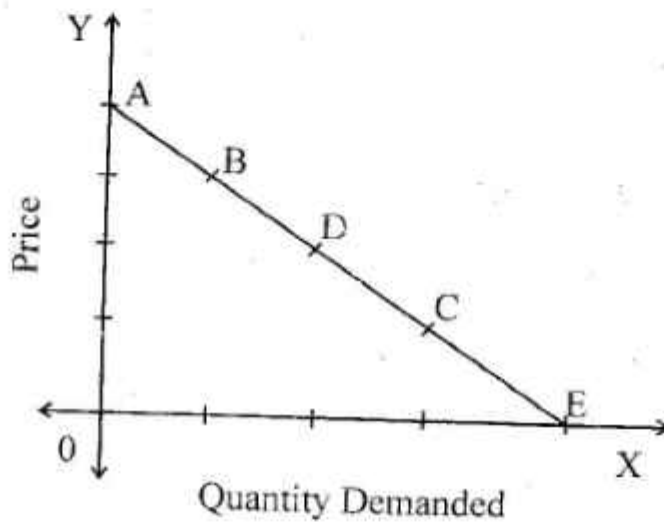
- (i) Observe the following table and answer the questions given below it :

(4)

Unit of commodity	Total Utility (TU) units	Marginal Utility (MU) units
1	6	<input type="text"/>
2	<input type="text"/>	5
3	15	4
4	15	<input type="text"/>
5	<input type="text"/>	-1

Questions :

- (1) Complete the above table. (2)
- (2) (a) When total utility is Maximum, the marginal utility is - (1)
- (b) When total utility falls, the marginal utility becomes - (1)
- (ii) In the following diagram AE is the linear demand curve of a commodity. On the basis of the given diagram state whether the following statements are True or False : (4)

- (1) Demand at point 'C' is relatively elastic demand. (1)
- (2) Demand at point 'B' is unitary elastic demand. (1)
- (3) Demand at point 'D' is perfectly inelastic demand. (1)
- (4) Demand at point 'A' is perfectly elastic demand. (1)
- (iii) Read the given passage and answer the questions : (4)

(Index Number is a technique of measuring changes in a variable or group of related variables with reference to time, geographical location and other characteristics.)

(Index Number is very useful for economists, farmers, traders, government, educationalists and trade union leaders for planning and implementing the plans according to their sector.)

The scope of index number is not limited to only one subject but it extends to many subjects such as Economics, Educational science, Psychology, History, Sociology, Geography etc.

While framing index number its objective must be determined. To attain the objective the information is collected in various ways and this information is used for comparing two different time periods. For this purpose, the base year's index is assumed as 100 and accordingly the value of the current year is calculated.

Laspeyre, Paasche and Fisher have suggested different methods for constructing index numbers.

Questions :

- (1) Explain the meaning of Index Number. (1)
- (2) To whom the Index Number is useful? (1)
- (3) Express your opinion about the given passage. (2)

Q. 6. Answer the following questions in detail (Any TWO) : [16]

- (i) State and explain the law of demand with exceptions.
- (ii) Explain the meaning of Monopoly with its features.
- (iii) Explain various reasons for the growth of public expenditure.

DAY — 09

SEAT NUMBER

--	--	--	--	--	--

2023 III 03

1100

J-266

(E)

MATHEMATICS & STATISTICS (88)
(COMMERCE)

Time : 3 Hrs.

(12 Pages)

Max. Marks : 80

General Instructions :

- (i) All questions are compulsory.
- (ii) There are 6 questions divided into two sections.
- (iii) Write answers of Section-I and Section-II in the same answer book.
- (iv) Use of logarithmic tables is allowed. Use of calculator is not allowed.
- (v) For L.P.P. graph paper is not necessary. Only rough sketch of graph is expected.
- (vi) Start answer to each question on a new page.
- (vii) For each multiple choice type of question, it is mandatory to write the correct answer along with its alphabetical letter eg.

(a) / (b) / (c) / (d)

No mark(s) shall be given if "ONLY" the correct answer or the alphabet of the correct answer is written. Only the first attempt will be considered for evaluation.

SECTION - I

Q. 1. (A) Select and write the correct answer of the following multiple choice type of questions (1 mark each) : [12] (6)

(i) The dual statement of the statement $(p \vee q) \wedge (r \vee s)$

is

(a) $(p \wedge q) \wedge (r \wedge s)$ (b) $(p \wedge q) \vee (r \wedge s)$

(c) $(p \vee q) \vee (r \vee s)$ (d) $(r \vee s) \wedge (p \vee q)$

(ii) If $y = x \cdot \log x$ then $\frac{dy}{dx} = \dots\dots\dots$

(a) 1 (b) $\frac{1}{x}$

(c) $\log x$ (d) $1 + \log x$

(iii) If $y = 2x^2 + a^2 + 2^2$ then $\frac{dy}{dx} = \dots\dots\dots$

(a) $4x$ (b) $4x + 2a$

(c) $4x + 4$ (d) $2x$

(iv) A function f is said to be increasing at a point c if

(a) $f'(c) = 0$ (b) $f'(c) > 0$

(c) $f'(c) < 0$ (d) $f'(c) = 1$

(v) $\int_0^2 e^x dx = \dots\dots\dots$

(a) $e - 1$ (b) $1 - e$

(c) $e^2 - 1$ (d) $1 - e^2$

(vi) The integrating factor of $\frac{dy}{dx} + y = e^{-x}$ is

(a) e^x (b) e^{-x}

(c) x (d) $-x$

(B) State whether the following statements are true or false (1 mark each) : (3)

(i) The derivative of $f(x) = a^x$ is $x \cdot a^{x-1}$ where a is constant.

(ii) $\int (1-x)^{-2} dx = (1-x)^{-1} + c$

(iii) The degree of the differential equation

$$\left(\frac{d^2y}{dx^2}\right)^2 + \left(\frac{dy}{dx}\right)^3 = a^x \text{ is } 3.$$

(C) Fill in the following blanks (1 mark each) : (3)

(i) Converse of the statement $q \rightarrow p$ is

(ii) If $y = (\log x)^2$ then $\frac{dy}{dx} = \dots\dots\dots$

(iii) If $0 < \eta < 1$ then the demand is

Q. 2. (A) Attempt any TWO of the following questions (3 marks each) : (6) [14]

(i) Construct the truth table for the statement pattern $(p \wedge \neg q) \leftrightarrow (q \rightarrow p)$

(ii) If $x^5 \cdot y^7 = (x+y)^{12}$ then show that $\frac{dy}{dx} = \frac{y}{x}$

(iii) Evaluate : $\int \frac{1}{7+6x-x^2} dx$

(B) Attempt any TWO of the following questions (4 marks each) : (8)

(i) Solve the following equations by reduction method :
 $x + 2y + z = 8, 2x + 3y - z = 11, 3x - y - 2z = 5$

(ii) For manufacturing x units, labour cost is ₹(150-54x) and processing cost is ₹(x^2). Price of each unit is $P = 10800 - 4x^2$. Find the values of x for which

- (a) Total cost is decreasing
- (b) Revenue is increasing

(iii) Evaluate: $\int_1^3 \frac{\sqrt{x+5}}{\sqrt{x+5} + \sqrt{9-x}} dx$

Q. 3. (A) Attempt any TWO of the following questions (3 marks each): (6) [14]

(i) Write the negation of each of the following statements :

- (a) $\exists n \in \mathbb{N}$, $(n^2 + 2)$ is odd number.
- (b) Some continuous functions are differentiable.
- (c) $(p \rightarrow q) \vee (p \rightarrow r)$

(ii) A rod of 108 meters long is bent to form rectangle. Find its dimensions if the area of rectangle is maximum.

(iii) Evaluate: $\int x^3 \cdot \log x dx$

(B) Attempt any ONE of the following questions : (4)

(i) Find the area of the region bounded by the parabola $y^2 = 4x$ and the line $x = 3$

(ii) Find the particular solution of the differential equation $(x - y^2x) dx - (y + x^2y) dy = 0$ when $x = 2, y = 0$.

(C) Attempt any ONE of the following questions (Activity) : (4)

(i) If $A = \begin{bmatrix} 4 & 3 & 2 \\ -1 & 2 & 0 \end{bmatrix}$, $B = \begin{bmatrix} 1 & 2 \\ -1 & 0 \\ 1 & -2 \end{bmatrix}$

Find $(AB)^{-1}$ by adjoint method.

Solution :

$$AB = \begin{bmatrix} 4 & 3 & 2 \\ -1 & 2 & 0 \end{bmatrix} \cdot \begin{bmatrix} 1 & 2 \\ -1 & 0 \\ 1 & 2 \end{bmatrix}$$

$$AB = \boxed{\quad}$$

$$|AB| = \boxed{\quad}$$

$$\begin{array}{ll}
 M_{11} = -2 & \therefore A_{11} = (-1)^{1+1} \cdot (-2) = -2 \\
 M_{12} = -3 & A_{12} = (-1)^{1+2} \cdot (-3) = 3 \\
 M_{21} = 4 & A_{21} = (-1)^{2+1} \cdot (4) = -4 \\
 M_{22} = 3 & A_{22} = (-1)^{2+2} \cdot (3) = 3
 \end{array}$$

$$\text{Cofactor Matrix } [A_{ij}] = \begin{bmatrix} -2 & 3 \\ -4 & 3 \end{bmatrix}$$

$$\text{adj}(A) = \boxed{}$$

$$A^{-1} = \frac{1}{|A|} \cdot \text{adj}(A)$$

$$A^{-1} = \boxed{}$$

- (ii) In a certain culture of bacteria, the rate of increase is proportional to the number present. If it is found that the number doubles in 4 hours, find the number of times the bacteria are increased in 12 hours.

Solution :

Let N be the number of bacteria present at time ' t '.
 Since the rate of increase of N is proportional to N , the differential equation can be written as -

$$\frac{dN}{dt} \propto N$$

$$\therefore \frac{dN}{dt} = KN$$

where K is constant of proportionality

$$\therefore \frac{dN}{N} = K \cdot dt$$

$$\therefore \int \frac{1}{N} dN = K \int 1 \cdot dt$$

$$\therefore \log N = \boxed{} + C \quad \dots\dots\dots(1)$$

when $t = 0$, $N = N_0$ where N_0 is initial number of bacteria.

$$\therefore \log N_0 = K \times 0 + C$$

$$\therefore C = \log N_0$$

Also when $t = 4$, $N = 2N_0$

$$\therefore \log(2N_0) = K \cdot 4 + \square \text{from (1)}$$

$$\therefore \log\left(\frac{2N_0}{N_0}\right) = 4K,$$

$$\therefore \log 2 = 4K$$

$$\therefore K = \square \text{ (2)}$$

Now $N = ?$ when $t = 12$

from (1) and (2)

$$\log N = \frac{1}{4} \log 2 \cdot (12) + \log N_0$$

$$\log N - \log N_0 = 3 \log 2$$

$$\therefore \log\left(\frac{N}{N_0}\right) = \square$$

$$\therefore N = 8N_0$$

\therefore Bacteria are increased 8 times in 12 hours.

SECTION - II

Q. 4. (A) Select and write the correct answer of the following multiple choice type of questions (1 mark each) : [12]
(6)

- (i) The sum due is also called as ____.
- (a) Face value (b) Present value
(c) Cash value (d) True discount
- (ii) ____ is a series of cash flows over a limited period of time.
- (a) Policy value (b) Annuity
(c) Present value (d) Future value

- (iii) b_{yx} is ____.
- (a) Regression coefficient of y on x
 (b) Regression coefficient of x on y
 (c) Correlation coefficient between x and y
 (d) Covariance between x and y
- (iv) The complicated but efficient method of measuring trend of time series is ____.
- (a) graphical method
 (b) method of moving average
 (c) method of least squares
 (d) method of addition
- (v) Quantity index number by Weighted Aggregate Method is given by ____.
- (a) $\sum \frac{q_1 w}{q_0 w} \times 100$ (b) $\sum \frac{q_0 w}{q_1 w} \times 100$
 (c) $\frac{\sum q_0 w}{\sum q_1 w} \times 100$ (d) $\frac{\sum q_1 w}{\sum q_0 w} \times 100$
- (vi) If the corner points of the feasible region are $(0, 0)$, $(3, 0)$, $(2, 1)$ and $(0, 7/3)$, then maximum value of $z = 4x + 5y$ is ____.
- (a) 12 (b) 13
 (c) $\frac{35}{3}$ (d) 0

(B) State whether the following statements are true or false (3)

(1 mark each):

- (i) The banker's discount is also called true discount.
 (ii) Laspeyre's Price Index Number uses current year's quantities as weights.

- (iii) In an assignment problem, if number of columns is greater than number of rows, then a dummy column is added.

(C) Fill in the blanks (1 mark each) : (3)

- (i) The date by which the buyer is legally allowed to pay the amount is known as _____.
- (ii) Walsch's Price Index Number is given by _____.
- (iii) Graphical solution set of the inequations $x \geq 0$ and $y \leq 0$ lies in _____ quadrant.

Q. 5. (A) Attempt any TWO of the following questions (3 marks each) : (6) [14]

- (i) An agent places insurance for ₹ 4,00,000 on life of a person. The premium is to be paid annually at the rate of ₹35 per thousand per annum. Find the agent's commission at 15% on the premium.
- (ii) For a bivariate data :

$$\sum (x - \bar{x})^2 = 1200, \quad \sum (y - \bar{y})^2 = 300$$

$$\sum (x - \bar{x})(y - \bar{y}) = -250$$

Find : (a) b_{yx} (b) b_{xy} (c) Correlation coefficient between x and y .

- (iii) The following table shows gross capital information (in Crore ₹) for years 1966 to 1975 :

Years	1966	1967	1968	1969	1970
Gross Capital information	20	25	25	30	35
Years	1971	1972	1973	1974	1975
Gross Capital information	30	45	40	55	65

Obtain trend values using 5-yearly moving values.

(B) Attempt any TWO of the following questions (4 marks each) : (8)

(i) Solve the following LPP by graphical method :

$$\text{Maximize : } z = 4x + 6y$$

$$\text{Subject to } 3x + 2y \leq 12, x + y \geq 4,$$

$$x \geq 0, y \geq 0.$$

(ii) A marketing manager has list of salesmen and territories. Considering the travelling cost of the salesmen and the nature of the territory, the marketing manager estimates the total of cost per month (in thousand rupees) for each salesman in each territory. Suppose these amounts are as follows :

Salesman	Territories				
	I	II	III	IV	V
A	11	16	18	15	15
B	7	19	11	13	17
C	9	6	14	14	7
D	13	12	17	11	13

Find the assignment of salesman to territories that will result in minimum cost.

(iii) A random variable X has the following probability distribution :

x	1	2	3	4	5	6	7
$P(x)$	k	$2k$	$2k$	$3k$	k^2	$2k^2$	$7k^2+k$

Find: (a) k (b) $P(X < 3)$ (c) $P(X > 4)$

Q. 6. (A) Attempt any TWO of the following questions (3 marks each) : (6) [14]

(i) An agent was paid ₹ 88,000 as commission on the sales of computers at the rate of 12.5%. If the price of each computer was ₹ 32,000, how many computers did he sell?

- (ii) The publisher of a magazine wants to determine the rate of increase in the number of subscribers. The following table shows the subscription information for eight consecutive years :

Years	1976	1977	1978	1979
No. of subscribers (in millions)	12	11	19	17
Years	1980	1981	1982	1983
No. of subscribers (in millions)	19	18	20	23

Fit a trend line by graphical method.

- (iii) If x follows Poisson distribution such that $P(x = 1) = 0.4$ and $P(x = 2) = 0.2$, find variance of x .
- (B) Attempt any ONE of the following questions : (4)

- (i) From the following data, find the regression equation of y on x and estimate y when $x = 4$:

x	1	2	3
y	2	1	6

- (ii) Calculate Marshall – Edgeworth's price index number for the following data :

Commodity	Base year		Current year	
	Price	Quantity	Price	Quantity
P	12	20	18	24
Q	14	12	21	16
R	8	10	12	18
S	16	15	20	25

(C) Attempt any ONE of the following questions (Activity): (4)

- (i) Six jobs are performed on Machines M_1 and M_2 respectively. Time in hours taken by each job on each machine is given below :

Jobs →	A	B	C	D	E	F
Machines ↓						
M_1	3	12	5	2	9	11
M_2	8	10	9	6	3	1

Determine the optimal sequence of jobs and find total elapsed time. Also find the idle time for machines M_1 and M_2 .

Solution :

Given jobs can be arranged in optimal sequence as,

D	A	C	B	E	F
---	---	---	---	---	---

Jobs	Machine M_1		Machine M_2	
	In	Out	In	Out
D	0	2	<input type="text"/>	8
A	2	5	8	16
C	5	10	16	25
B	10	22	25	35
E	22	31	35	38
F	31	42	<input type="text"/>	43

Total Elapsed time = hrs.

Idle time for Machine $M_1 = 43 - 42 = 1$ hour.

Idle time for Machine $M_2 = hrs.$

- (ii) A pair of dice is thrown 3 times. If getting a doublet is considered a success, find the probability of getting at least two success.

Solution :

A pair of dice is thrown 3 times

$$\therefore n = 3$$

Let x = number of success (doublets)

p = probability of success (doublets)

$$\therefore p = \boxed{\quad}, \quad q = \boxed{\quad}$$

$$\therefore x \sim B(n, p)$$

$$P(x) = {}^n C_x p^x q^{n-x}$$

Probability of getting at least two success means

$$x \geq 2.$$

$$\therefore P(x \geq 2) = P(x = 2) + P(x = 3)$$

$$= \boxed{\quad} + \boxed{\quad}$$

$$= \frac{2}{27}$$

DAY — 07

SEAT NUMBER

--	--	--	--	--	--

2023 II 28

1100

J-241

(E)

SECRETARIAL PRACTICE (52)

Time : 3 Hrs.

(4 Pages)

Max. Marks : 80

- Note :*
- (1) All questions are compulsory.
 - (2) Figures to the right indicate full marks for the questions.
 - (3) Figures to the left indicate question numbers.
 - (4) Answer to every question must be started on a new page.

Q. 1. (A) Select the correct answer from the options given below and rewrite the sentences :

(5) [20]

- (1) Company has to pay _____ to government.
(a) taxes (b) dividend (c) interest
- (2) _____ shares are issued free of cost to existing equity shareholders.
(a) Equity (b) Right (c) Bonus
- (3) _____ is a proof of title of shares.
(a) Register of member
(b) Share certificate
(c) Letter of Allotment
- (4) Debenture Capital is a _____ capital of a company.
(a) owned (b) permanent (c) borrowed
- (5) Dividend is paid first to _____ shareholders.
(a) equity (b) preference (c) deferred

0 2 4 1

(B) State whether the following statements are True or False : (5)

- (1) Finance is related to money and money management.
- (2) Share certificate is issued for partly or fully paid up shares.
- (3) Government company can collect deposits from its members.
- (4) Depositors are given voting rights.
- (5) Primary market is also known as new issue market.

(C) Find the odd one : (5)

- (1) Face value, Market value, Redemption value.
- (2) Convertible debentures, Irredeemable debentures, Secured debentures.
- (3) Dividend warrant, Interest warrant, Demat.
- (4) DP, RBI, Depository.
- (5) Final dividend, Interim dividend, Interest.

(D) Select the correct option from the bracket. (5)

Group 'A'	Group 'B'
(a) Equity shares	(1) _____
(b) Operation of law	(2) _____
(c) _____	(3) Debenture certificate
(d) Dematerialization	(4) _____
(e) _____	(5) Oldest stock exchange in India.

[Issued within 6 months of allotment, Physical to electronic mode, Fluctuating rate of dividend, Bombay Stock Exchange, Transmission of shares]

Q. 2. Explain the following terms / concepts (Any FOUR) : [8]

- (1) Working Capital
- (2) Overdraft
- (3) Rights issue
- (4) Depository Participant (DP)
- (5) Secondary Market
- (6) Stock Exchange

Q. 3. Study the following cases / situations and express your opinion (Any TWO) :

[6]

- (1) Sai Ltd. Company is newly incorporated public company and wants to raise capital by selling equity shares to the public. The Board of Directors are considering various options for this. Advise the Board on the following matters:
 - (a) What should the company offer - IPO or FPO?
 - (b) Can the company offer Bonus shares to raise its capital?
 - (c) Can the company enter into Underwriting Agreement?
- (2) Mr. Kishore wants to demat his 25 shares of Hero Company Ltd. bearing certificate no. 100 and distinctive no. 76-100 :
 - (a) Which form is he required to fill as a written request to the DP-DRF or RRF?
 - (b) Does he have to fill instrument of transfer if he wishes to transfer the same, after demat?
 - (c) Does he have to quote certificate number and distinctive number, if he wishes to transfer his shares after it is in demat form?
- (3) Diamond Company Limited is considering to declare Interim Dividend :
 - (a) In how many days of declaration it should transfer the funds to Dividend Account?
 - (b) In how many days it must pay it to Shareholders?
 - (c) Can the Board of Directors declare Interim Dividend out of capital?

Q. 4. Distinguish between the following (Any THREE) :

[12]

- (1) Fixed capital and Working capital.
- (2) Shares and Debentures.
- (3) Initial Public Offer (IPO) and Further Public Offer (FPO).
- (4) Final Dividend and Interim Dividend.

- Q. 5. Answer in brief (Any TWO) :** [8]
- (1) State the contents of share certificate.
 - (2) Explain four advantages of depository system for an investor.
 - (3) State the functions of SEBI.
- Q. 6. Justify the following statements (Any TWO) :** [8]
- (1) A company can issue only certain types of debentures.
 - (2) All companies cannot accept deposits from public.
 - (3) Equity shares get last priority in payment of dividend.
 - (4) Capital market is useful for corporate sector.
- Q. 7. Attempt the following (Any TWO) :** [10]
- (1) Write a letter to the member for the issue of share certificate.
 - (2) Draft a letter to debenture holder informing him about redemption of debentures.
 - (3) Draft a letter to the depositor regarding repayment of his deposit.
- Q. 8. Answer the following questions (Any ONE) :** [8]
- (1) What is an equity share? Explain its features.
 - (2) Explain the statutory provisions for allotment of shares.

DAY — 05

SEAT NUMBER

--	--	--	--	--	--

2023

II

25

1100

J-228

(E)

**ORGANISATION OF COMMERCE
AND MANAGEMENT (51)**

Time : 3 Hrs.

(4 Pages)

Max. Marks : 80

- Note :** (i) All questions are compulsory.
(ii) Figures to the right indicate full marks for the questions.
(iii) Figures to the left indicate question numbers.
(iv) Answer to every question must be started on a new page.

Q. 1. (A) Select the correct option and rewrite the sentences : (5) [20]

- (1) Scalar chain means the hierarchy of _____ from the top level to the lower level for the purpose of communication.
(a) discipline (b) unity
(c) authority
- (2) _____ warehouses provide facilities for perishable commodity.
(a) Bonded (b) Cold storage
(c) Government
- (3) For online transactions _____ is required.
(a) registration (b) trading
(c) business
- (4) The President of District Forum is _____.
(a) District Judge (b) High Court Judge
(c) Supreme Court Judge
- (5) Retail market is the market where retailer sells goods directly to the _____ in small quantities.
(a) producer (b) wholeseller
(c) consumer

0	2	2	8
---	---	---	---

(B) Match the correct pairs :

(5)

Group 'A'

Group 'B'

(a) Henry Fayol	(1) It is the process of instructing, guiding, communicating and motivating
(b) Directing	(2) Scientific Management theory
(c) Responsibility towards Government	(3) It is the process of recruiting, selecting, placing and remunerating
(d) Digital cash	(4) To earn profit
(e) Monopoly	(5) Respecting rules and regulations
	(6) Exist only in cyber space
	(7) Exist everywhere
	(8) Single buyer
	(9) Modern management theory
	(10) Single seller

(C) State whether the following statements are true or false : (5)

- (1) F.W. Taylor has proposed 14 principles of management.
- (2) Current account is opened by salaried persons.
- (3) Unregulated market operates according to forces of demand and supply.
- (4) Consumer being the king of market does not have any responsibility.
- (5) Lok Adalat can rightly be described as "People's Court".

(D) Find the odd one :

(5)

- (1) Planning, Organising, Staffing, Writing
- (2) Trekking, Wildlife Study, Horseback riding, Indoor games.
- (3) Primary credit co-operative society, State co-operative bank, District co-operative bank, Exchange bank.

- (4) B to B, B to C, A to Z, C to C
(5) Stock exchange, Foreign exchange, Bullion market,
Manufactured goods market.

Q. 2. Explain the following terms / concepts (Any FOUR) : [8]

- (1) Management (4) Janahit yachika
(2) Social responsibility (5) Packaging
(3) Concept of trusteeship (6) Product

Q. 3. Study the following case / situation and express your opinion (Any TWO) : [6]

(1) Mr. Ram, an emerging entrepreneur has designed a structure of his business organisation by taking into consideration the required resources such as land, money, machinery, work-force etc. for his new business. He appointed Mr. Shyam as a manager. Mr. Ram has assigned the responsibilities such as recruitment, selection, training and development and to determine the remuneration of the employees to Mr. Shyam. Mr. Ram has also appointed Mr. Shubham to supervise the work done by the employees according to the standards given to the employees. Mr. Shubham has to also suggest the remedies to the employees wherever necessary. On this context, find out the management functions performed by :

- (a) Mr. Ram (b) Mr. Shyam
(c) Mr. Shubham

(2) Mr. Amit is a businessman. He has his own factories in Pune and Nashik. He lives in Pune with his wife and 2 daughters aged 5 and 8 years.

- (1) Can Mr. Amit take a life insurance policy for his wife and 2 children?
(2) Can Mr. Amit take a marine insurance policy for his factories?
(3) Which type of insurance should Mr. Amit take for protecting his factories from loss due to fire?

- (3) Mr. Atharva made his payment by cheque at the same time
Mr. Samarth made his payment by fund transfer :
- Whose payment is faster?
 - Whose payment is related to traditional business?
 - Whose payment is related to e-business?

Q. 4. Distinguish between the following (Any THREE) : [12]

- Current Account and Fixed Deposit Account.
- Organising and Directing.
- State commission and National Commission.
- E-Commerce and E-Business.

Q. 5. Answer in brief (Any TWO) : [8]

- Describe any four techniques of scientific management.
- Explain any four needs of consumer protection.
- Explain any four functions of marketing.

Q. 6. Justify the following statements (Any TWO) : [8]

- Controlling is the last function of management.
- Entrepreneurship is the best source for self employment.
- Cash can be withdrawn from ATM at any time.
- Consumers have many responsibilities.

Q. 7. Attempt the following (Any TWO) : [10]

- Explain nature of principle of management.
- State money remittance services and retail services of postal department.
- Explain social responsibilities of commercial organisation towards consumers.

Q. 8. Answer the following (Any ONE) : [8]

- What is Road Transport? Explain the advantages and disadvantages of Road Transport.
- Explain importance of Marketing to the society and consumers.

DAY — 01

SEAT NUMBER

--	--	--	--	--	--

2023 II 21

1100

J-201

(E)

ENGLISH (01)

Time : 3 Hrs.

(16 Pages)

Max. Marks : 80

Important instructions :

- (1) Each activity has to be answered in complete sentence/s. One word answers will not be given complete credit. Just the correct activity number written in case of options will not be given credit.
- (2) Web diagrams, flow charts, tables etc. are to be presented exactly as they are with answers.
- (3) In point 2 above, just words without the presentation of the activity format/design, will not be given credit. Use of colour pencils/pens etc. is not allowed. (Only blue/black pens are allowed.)
- (4) Multiple answers to the same activity will be treated as wrong and will not be given any credit.
- (5) Maintain the sequence of the Sections/Question Nos./Activities throughout the activity sheet.

SECTION - I : PROSE

(Reading for Comprehension, Language Study,
Summary and Mind Mapping)

Q. 1. (A) Read the extract and complete the activities given below : (12) [16]

I was quite happy getting into IIT, but my joy was short-lived. At Solapur, I had not seen any building which

0 2 0 1

Page 1

P.T.O

was more than three storeyed. Mumbai however was full of skyscrapers. At IIT, most of the students and professors used to converse in English whereas my English was very poor. I had my entire education in Marathi. My spoken English was quite pathetic. Not only did I have a very weak vocabulary, but, my pronunciation also was terrible and my construction of English sentences very awkward to say the least. Due to all this, I was feeling quite lonely and terrified in Mumbai in general and IIT in particular. I had developed an inferiority complex and wanted to run away from IIT and even Mumbai.

One day, I was sitting at my mess table in the hostel sipping tea when a senior guy came and sat on the chair adjacent to me. He was a convent educated guy with fairly sophisticated English – at least spoken or colloquial English. He was a bit arrogant and wanted to pull my leg. He tried to engage in some conversation with me and started pointing out errors in just about every sentence or everything that I said. After about 5 minutes he walked away after insulting me.

I felt extremely humiliated and upset. As it is, I was feeling quite depressed and diffident and this incident was the last straw. I was almost broken. I felt out of place there and literally wanted to run away to Solapur that very moment. However, it was only my self-esteem which stopped me. Suddenly, a feeling of determination and strength came over me and gripped me.

A1. Choose and rewrite the two correct statements from the following: (2)

- (a) The writer had his entire education in English.
- (b) The writer wished to run away from IIT and even Mumbai.

- (c) The senior guy was co-operative and he encouraged the writer.
(d) The writer could overcome his feeling of depression with his own efforts.

A2. The writer developed an inferiority complex during his stay in Mumbai. Enlist the causes : (2)

- (a) (b)
(c) (d)

A3. Point out the qualities of the writer that you have come across while reading the extract. (2)

- Negative qualities : (i)
(ii)
Positive qualities : (i)
(ii)

A4. Give any four suggestions to improve English communication skills. (2)

A5. Language study : (2)

- (i) 'I was quite happy getting into IIT, but my joy was short-lived'.....

(Choose the correct alternative showing proper use of 'though')

- (a) Though I was quite happy getting into IIT, but my joy was short-lived.
(b) I was quite happy getting into IIT, though my joy is short-lived.
(c) Though I was quite happy getting into IIT, my joy was short-lived.
(d) I was quite happy though getting into IIT, my joy was short-lived.

- (ii) 'I felt extremely humiliated and upset.'

(Identify the correct exclamatory form of the above sentence.)

- (a) What humiliated and upset I felt !

- (b) How humiliated and upset I felt !
- (c) How extremely humiliated do I feel !
- (d) What a humiliated and upset I felt !

A6. Match the following words in column 'A' with their antonyms in column 'B'. (2)

Column 'A'	Column 'B'
(a) diffident	(i) humble
(b) humiliated	(ii) superiority
(c) arrogant	(iii) confident
(d) inferiority	(iv) exhilarated

B1. Non-Textual Grammar — (3)

Do as directed :

- (i) Both the partners have signed this agreement in haste. (1)
 (Identify the correct 'Passive Voice' form of the above sentence from the alternatives given below)
- (a) This agreement had been signed in haste by both the partners.
 - (b) This agreement has been signed in haste by both the partners.
 - (c) This agreement have been signed in haste by both the partners.
 - (d) This agreement was signed in haste by both the partners.
- (ii) I asked my sister, "What can I do for you in this matter?" (1)
 (Identify the correct 'Indirect Speech' form of the above sentence from the alternatives given below)
- (a) I asked my sister what I could do for her in that matter.
 - (b) He asked his sister what he could do for her in that matter.

- (c) I asked my sister what he could do for her in this matter.
- (d) He asked my sister what she could do for her in that matter.
- (iii) As soon as he left the house, he met with an accident. (1)
(Identify the correct 'No sooner. . . . than' form of the above sentence from the alternatives given below.)
- (a) No sooner does he leave the house than he met with an accident.
- (b) No sooner had he left the house than he met with an accident.
- (c) No sooner did he leave the house than he met with an accident.
- (d) No sooner do he leave the house than he met with an accident.

B2. Spot the error in the given sentence and rewrite the correct sentence.

She has been worked in this office since 1996. (1)

Q. 2. (A) Read the following extract and complete the activities given below : (12) [18]

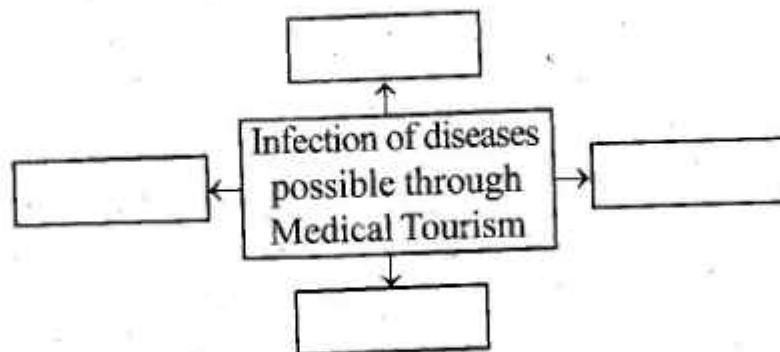
The government of India is encouraging medical tourism in the country by offering tax benefits and export incentives to the participating hospitals. Medical visas are being cleared quickly without any hassles. With a view to facilitating the growth of medical tourism industry, the Ministry of Health and Family Welfare along with the Ministry of Tourism has set up a task force to evaluate the opportunities in the industry. Efforts are being made to standardise procedures and to guide foreign patients to select the hospitals most suited to their needs. Meanwhile, several private hospitals are seeking to take advantage of the booming medical tourism industry and are investing hugely in acquiring equipments and skills.

However, medical tourism carries some risks that locally provided medical care does not. Some countries like India, Malaysia and Thailand have very different infectious diseases rarely found in Europe and North America. Exposure to diseases without having built-up natural immunity can be a hazard for weak individuals specially with respect to gastrointestinal diseases like Hepatitis A, amoebic dysentery etc., which could slow down the recovery process. Also, medical tourists may be at risk from mosquito-transmitted diseases, influenza and tuberculosis. The quality of post-operative care can also vary dramatically depending on the hospital and the country. Finally, after returning home, a patient has a limited contact with their surgeon. This may make it difficult to deal with any complications that may arise later, such as a delayed infection.

The concept of medical tourism raises some important questions regarding accessibility, affordability and ethics in medical care. It is unfortunate that a large section of the Indian population has little or no access to private health care. Public health care system is inadequate and lacks proper infrastructure and facilities. One wonders if it is sensible to make provisions for medical tourism in a democratic country like India, which has failed to provide nourishment, sanitation and health care to its masses.

A1. Complete the web :

(2)

A2. Complete the following statements with the help of information provided in the extract : (2)

- (i) Building up natural immunity is must for all because
- (ii) The concept of medical tourism can not be much successful in India because

A3. Complete the following table with reference to the statement 'Medical Tourism is a mixed blessing' : (2)

Positive aspects of Medical Tourism		Hazard/Negative aspects of Medical Tourism	
1		1	
2		2	

A4. 'We need to promote the concept of Wildlife Tourism in India'. State whether you agree or disagree with the statement. Mention any two arguments. (2)

A5. Language study : (2)

- (i) 'Govt. of India is encouraging medical tourism in the country'. (Choose the correct present perfect form of the given statement.)
- (a) Govt. of India is encouraged medical tourism in the country.
- (b) Govt. of India had encouraged medical tourism in the country.
- (c) Govt. of India has been encouraged medical tourism in the country.
- (d) Govt. of India has encouraged medical tourism in the country.

- (ii) 'This may make it difficult to deal with any complication'.

(Identify the replaced version of the statement using the auxiliary of certainty or definiteness.)

- (a) This can make it difficult to deal with any complication.
- (b) This might make it difficult to deal with any complication.
- (c) This will make it difficult to deal with any complication.
- (d) This have made it difficult to deal with any complication.

A6. Identify the words from the passage with the following meaning : (2)

- (i) growing immensely
- (ii) threat
- (iii) obtaining
- (iv) able to approach/possible to approach

(B) Summary Writing : (3)

Write a summary of the above extract with a suitable title, with the help of the given points/hints.

- Govt. of India promoting medical tourism.....
- Side effects of the medical tourism – Response of the Indian population – Prospects of medical tourism in India.

(C) Mind Mapping : (3)

Prepare a mind map on the topic 'Human Interest' using your ideas, flow, design and structure.

SECTION - II : POETRY

(Poetry and Appreciation)

Q. 3. (A) Read the following extract and complete the activities given below :

(10) [14]

'Canst hear', said one, 'the breakers roar?
For methinks we should be near the shore'.
'Now where we are I cannot tell,
But I wish I could hear the Inchcape Bell'.

They hear no sound, the swell is strong;
Though the wind hath fallen they drift along,
Till the vessel strikes with a shivering shock,
'O Christ! it is the Inchcape Rock!'"

Sir Ralph the Rover tore his hair;
He curst himself in his despair;
The waves rush in every side,
The ship is sinking beneath the tide.

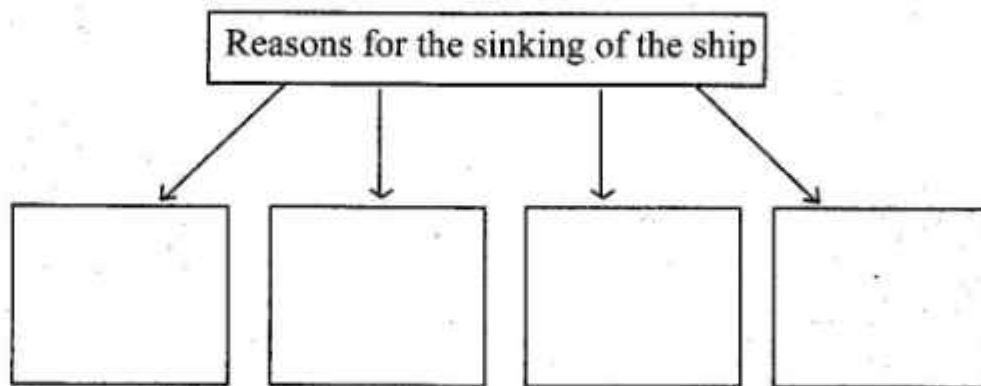
But even in his dying fear
One dreadful sound could the Rover hear,
A sound as if with the Inchcape Bell,
The Devil below was ringing his knell.

A1. Rearrange the following incidents as per their occurrence in the poem :

(2)

- (a) Sir Ralph the Rover cursed himself in despair.
- (b) The vessel strikes with a shivering shock.
- (c) The mariner wished to hear the Inchcape Bell.
- (d) Ralph the Rover heard one dreadful sound.

- A2. Complete the tree diagram to describe the reasons that resulted in the sinking of the ship. (2)

- A3. Accept any reasonably correct answer. (2)

- A4. Poetic devices : (2)

The figure of speech — 'Inversion' the word order is changed for rhyme. Correct order should be :
'The Rover could hear one dreadful sound.'

- A5. Composing lines : (2)

[Accept any reasonably correct answer/lines]

- (B) Appreciation : (4)

Write the poetic appreciation of the extract given below:

She walks in beauty, like the night
Of cloudless climes and starry skies;
And all that's best of dark and bright
Meet in her aspect and her eyes;
Thus mellowed to that tender light
Which heaven to gaudy day denies.

One shade the more, one ray the less,
Had half impaired the nameless grace
Which waves in every raven trees,
Or softly lightens o'er her face;

Where thoughts serenely sweet express,
How pure, how dear their dwelling-place.

And on that cheek, and o'er that brow,
So soft, so calm, yet eloquent,
The smiles that win, the tints that glow,
But tell of days in goodness spent,
A mind at peace with all below,
A heart whose love is innocent !

SECTION - III

(Writing Skill)

Q. 4. (A) Complete the activities as per the instructions given below : (4) [16]
Attempt Any One of the following activities –

(1) Drafting virtual message :

Imagine yourself as Ramesh. You are required to go to Pune to participate in the national level Chess Competition and hence you won't be able to attend the class-test. Draft a virtual message for your friend Sanket in about 50 to 75 words asking him to convey the reason of your absence to your subject teacher.

OR

(2) Statement of Purpose :

You have a special interest in journalism. You are planning to go for a degree-course in mass-communication and work in future especially in the field of crime-reporting. You have heard about the reputed 'Royal Institute of Mass-communication' in the United Kingdom. Prepare a statement of purpose in about 150 words to get admission in the Institute.

OR

(3) Group Discussion :

Imagine yourself as a participant in a group discussion arranged by an NGO working to promote swadeshi. The topic is 'Traditional food provide more nutrition to the children as compared to the junk food'.

There are two more participants and evaluator to share their views. Prepare a set of dialogues.

(B) Attempt 'Any One' of the following activities :

(4)

E-mail writing :

- (1) You are looking forward to start a Computer Institute in your area. You initially need 20 PCs. Prepare / Draft an E-mail to the city-dealer of DELL Computers demanding a moderate quotation for the same. (in about 100-150 words).

OR

Report Writing :

- (2) Your college has celebrated '75th Anniversary of our National Independence' by organising various socio-cultural activities between 13th and 16th August. Imagine yourself as G.S. (General Secretary) of your jr. college and draft a brief report of the celebration/ programme for the local newspapers in about 150 words.

OR

Drafting Interview Questions :

- (3) One of the Ex-students from your college has recently been selected for the prestigious NDA (National Defence Academy). He is specially invited to motivate the aspiring students of your jr. college. Imagine yourself as an interviewer and prepare a set of 8 (eight)

interview questions enabling your guest to share his experiences and opinions.

You may take help of the following points to draft your questions maintaining a proper sequence :

<ul style="list-style-type: none">● Name of the interviewee (Personality)● Area of Success/Reputation● Date / Venue / Time● Duration of Interview● His decision● His idols/inspirations● Support● Training● Difficulties● Challenges / Motivating experiences● Goals / Expectations● Message	
---	--

(C) Attempt 'Any One' of the following activities :
Speech Writing :

(4)

- (1) You are an active member of an NGO working for water-conservation. Prepare a speech for the school children / students where you are invited on the eve of 'World Environment Day' to guide them about water-harvesting. Your speech should not exceed 150 words.

16]

OR

.T.O

2 0 1

(2) Compering :

Imagine your school / jr. college has organised a farewell function for the students appearing for H.S.C. examination. As a compere draft a script for the whole function maintaining the sequence of the following points :

- Welcoming the guests
- Introduction
- Felicitation
- Important speeches
- Concluding remark
- Vote of thanks

OR

Expansion of Idea :

(3) Expand the following idea with the help of the points given below (100-150 words) –

“Experience is the best teacher”

- It's practical and not theoretical experience
- Learn from situations
- Direct and first hand knowledge
- Real life versus Bookish

(D) Attempt Any One of the following activities :

(4)

(1) Drafting a Review :

Draft a review of any film/movie that you have recently watched. Prepare your review with the help of given points.

- Name of the movie/year of release
- Producer/Director
- Cast
- Technical aspects : Music/photography
- Theme/storyline in brief
- Your opinion

OR

Blog writing :

- (2) Write/prepare a blog in about 150 words on the topic 'Social media is spoiling the spirit of Education'. Focus on the adverse/negative effects/influence of social media apps on the students' minds.

OR

Preparing an Appeal :

- (3) Prepare an appeal inviting the students to respond to the "Voters' Registration Camp" specially organised by the State Election Commission on the eve of 75th Anniversary of our National Independence.
- Give appropriate slogan
 - Poor turn-out/low awareness
 - Statement of appeal
 - Arrangement of a special camp
 - Guest/Time/Date/Venue

SECTION - IV

(LITERARY GENRE - NOVEL)

Q. 5. (A) Complete the activities given below as per the instructions : (4) [16]

- (i) Match the following items from column-A with those from the column-B : (2)

Column 'A'

Column 'B'

(a) Oroonoku	(i) Joseph Conard
(b) The Heart of Darkness	(ii) John Bunyan
(c) Frankenstein	(iii) Aphra Behn
(d) The Pilgrim's Progress	(iv) Mary Shelly

- (ii) Choose the correct alternatives and complete the given statements : (2)

- (a) Novels with the elements of horror, blood-shed and mystery are called _____ novels.
(Realistic, Gothic, Psychological)

- (b) The German word 'bildungsroman' indicates ____.
(Letter, New, Growth)
- (c) There are _____ essential elements of 'Novel' or 'Novella'.
(six, eight, eleven)
- (d) Struggle between the opposite forces in the story is called _____.
(plot, conflict, setting)

(B) Activities based on the extract of the novel 'To Sir, With Love' (answer in about 50 words) : **(4)**

- (i) Give the character-sketch of E.R. Braithwaite (the narrator). **(2)**
- (ii) Describe how Miss Philips justifies the importance of P.T. to Denham. **(2)**

(C) Activities based on the extract of the novel 'Around the World in Eighty Days' (Answer in about 50 words) : **(4)**

- (i) Elaborate the following quote in the light of Phileas Fogg's Venture
- 'Quitters never win and Winners never quit.' **(2)**
- (ii) Phileas Fogg knocked detective fix down – Give reason/s. **(2)**

(D) Activities based on the extract of the novel 'The Sign of Four' (Answer in about 50 words) : **(4)**

- (i) Describe the significance of Mary Morstan's visit to the Lyceum Theatre with Holmes and Dr. Watson. **(2)**
- (ii) Write in brief the theme of the extract of the novel 'The Sign of Four' **(2)**

DAY — 03

SEAT NUMBER

--	--	--	--	--	--

2023	II	23	1100	J-209	(M)
MARATHI (02)					
Time : 3 Hrs.		(11 Pages)		Max. Marks : 80	

कृतिपत्रिका

कृतिपत्रिकेसाठी सूचना :

- (१) आकलन कृती व व्याकरण यांमधील आकृत्या किंवा चौकटी पेनाने अथवा पेन्सिलीने व्यवस्थित काढाव्यात.
- (२) स्वच्छता, नीटनेटकेपणा व लेखननियमानुसार लेखन यांकडे जाणीवपूर्वक लक्ष द्यावे.

विभाग १ - गद्य

[२०]

कृती १. (अ) खालील उताऱ्याच्या आधारे सूचनेनुसार कृती करा : (८)

- (१) लेखकाने सांगितलेल्या आनंदाच्या गंमती - (२)
 - (य)
 - (र)
- (२) (य) आनंदाविषयी उताऱ्यात आलेली काव्यपंक्ती - (२)
 - (र) प्रस्तुत काव्यपंक्तीविषयी लेखकाने व्यक्त केलेले मत -

आनंद सगळ्यांनाच हवा असतो... पण आपला आनंद नेमका कशात आहे, हे अनेकांना कळत नसतं. आनंद म्हणजे नेमकं काय हेही उलगडलेलं

नसतं. कुठे असतो हा आनंद? कुठे नसतो हा आनंद? आनंदी आनंद गडे,
जिकडे तिकडे चोहीकडे! ही फक्त कविकल्पनाच नव्हे, तेच सत्य आहे,
किंबहुना शाश्वत सत्य आहे!

आनंदाची गंमत अशी आहे, की तुम्ही शोधू लागलात, की तो दडून
बसतो, पकडू गेलात, की हातातून निसटतो. आनंदासाठी जितका आटापिटा
कराल, तितका तो हुलकावण्या देतो. जितका सहजपणे घ्याल, तितका आनंद
सहज प्राप्त होतो. आनंद असतोच. तो अनुभवता मात्र यावा लागतो.

आनंदाच्या बाबतीत कळसा काखेत असूनही आपण गावाला वळसा
घालीत असतो. आनंद आपण बाहेर शोधत असतो आणि तो मात्र आत असतो.
आनंद आपल्या मनातच असतो. आनंदाच्या झऱ्याचा उगम आपल्या अंतरंगातच
असतो.

हे खरं आहे, की आनंद सर्वत्र असतो; पण अंतरंगात आनंद असेल, तरच
तो अनुभवता येतो. आनंदाचं नातं जुळतं, ते फक्त आनंदाशी. आनंदाला आकर्षित
करतो, तो फक्त आनंदच.

(३) स्वमत अभिव्यक्ती -

(४)

'आनंदाच्या झऱ्याचा उगम आपल्या अंतरंगातच असतो', या विधानाबाबत
तुमचे मत स्पष्ट करा.

किंवा

'आनंदाची तुमची संकल्पना' तुमच्या शब्दांत लिहा.

(आ) खालील उताऱ्याच्या आधारे सूचनेनुसार कृती करा :

(८)

(१) लेखकाने शक्तिप्रदर्शन करताना दिलेल्या धमक्या -

(२)

(य)

(र)

(२) दंतवैद्यने केलेल्या दोन क्रिया -

(२)

(य)

(र)

दंतवैद्य अलीकडे फारच माणसाळलेले आहेत असे माझे प्रामाणिक मत झाले. त्याने माझ्या हिरड्यांत इंजेक्शन देऊन इतका लीलया दात उपटला, की मी आश्चर्यचकित होऊन पाहतच राहिलो! दात उपटण्याची क्रिया इतकी सोपी असेल असे वाटले नव्हते. मी आजवर शत्रूंना आणि शेजाऱ्यांना भांडणाऱ्या वेळी 'दात उपटून हातात ठेवीन', 'दात घशात घालीन' अशा माझ्या शक्तीचे प्रदर्शन करणाऱ्या धमक्या दिल्या होत्या. त्यांना काहीच अर्थ नव्हता, याची हळहळ दंतवैद्याच्या खुर्चीत असतानाच वाटली.

दंतवैद्याने दात दाखवला. हाच तो खलदंत! ज्याने माझे बायकोपुढे हसे केले तोच हा नीच दात. नतद्रष्ट! 'तुला हेच शासन योग्य आहे' असे मी उरलेले दातओठ खाऊन मनाशी म्हणालो. आता पुन्हा तो ठणका लागणार नाही, पुन्हा ते बोळे धरावे लागणार नाहीत. पुन्हा बायकोचा उपदेश ऐकावा लागणार नाही. ह्या विचारांनी मी आनंदाने बेहोश झालो. उरलेल्या दातांना धाक बसावा म्हणून तो काढलेला दात घरी नेण्याचा विचार मनात येऊन गेला; पण त्या दाताची संगतसुद्धा नको असे वाटून मी तो दंतवैद्यालाच अर्पण केला. आनंदाने घरी आलो. दारातूनच ओरडून चार-पाच शेजाऱ्यांना सांगितले, की "तो तुम्हांला जागवणारा दात गेला. यापुढे दंतसप्ताह नाही."

(३) स्वमत अभिव्यक्ती :

(४)

'यापुढे दंतसप्ताह नाही,' लेखकाच्या या विधानाची कारणमीमांसा तुमच्या शब्दांत करा.

किंवा

दातदुखीच्या कथा-व्यथा सोदाहरण लिहा.

(इ) खालील उताऱ्याच्या आधारे सूचनेनुसार कृती करा :

(४)

(१) लेखिकेच्या मते पुढे पुढे येणाऱ्या लाटा म्हणजे -

(२)

(य)

(र)

मी वेड्यासारखी समुद्र पाहत राहायची. कधी सकाळी तर कधी चांदण्यारात्री. पाण्यावर सांडलेलं चांदणं पाहिलं की वाटायचं सगळ्या समुद्र ओंजळीत पकडावा. कसं थंड, शांत वाटायचं. मनातले सगळे विकल्प लयाला गेले असायचे. अवघं अस्तित्त्व निरामय होऊन जायचं. आपण आणि हा अथांग पसरलेला समुद्र! बाकीची जाग-जाण मिटलेली असायची. अशी अभूतपूर्व शांतता मी पूर्वी कधी अनुभवलेली नव्हती. मुरुडच्या समुद्रानं मला बांधून ठेवलं. मी लिहायला लागले त्यामागे या मुरुडच्या समुद्राची फार मोठी प्रेरणा आहे. पुढे पुढे येणाऱ्या लाटा म्हणजे महत्त्वाकांक्षा, यश आणि आत्मविश्वासाचं प्रतीक वाटायच्या, तर मागे सरकणाऱ्या लाटा म्हणजे पराभव, अपयश, मानहानी पचवणारी शक्ती. समुद्राच्या पोटात किती काय काय दडलं असेल! त्यानं किती पचवलं असेल, किती सहन केलं असेल. माणसाच्या मनाचं मला ते दुसरं रूप वाटायचं. समुद्राशी माझा संवाद चालायचा.

— गिरिजा कीर

(२) 'पाण्यावर सांडलेलं चांदणं पाहिलं' की लेखिकेची होणारी भावावस्था - (२)

(य)

(र)

विभाग २ - पद्य

[१६]

कृती २. (अ) खालील कवितेच्या आधारे सूचनेनुसार कृती करा :

(८)

(१) कवितेतील स्त्री करत असलेली विविध कामे -

(२)

(य)

(र)

(२) खालील अर्थाच्या ओळी कवितेतून शोधून लिहा -

(२)

(य) गोंदणाच्या हिरव्या नक्षीप्रमाणे शेत पिकाने सजवते.

(१)

(र) स्वतःचा जीवच जणू कांद्याच्या रोपाच्या रूपात लावते.

(१)

सरी-वाफ्यात, कांदं लावते

बाई लावते

नाही कांदं ग, जीव लावते

बाई लावते

काळ्या आईला, हिरवं गोंदते

बाई गोंदते

रोज मातीत, मी ग नांदते

बाई नांदते

फुलं सोन्याची, झेंडू तोडते

बाई तोडते

नाही फुलं ग, देह तोडते

बाई तोडते

घरादाराला, तोरण बांधते

बाई बांधते

रोज मातीत, मी ग नांदते

बाई नांदते

ऊस लावते, बेणं दाबते

बाई दाबते

नाही बेणं ग, मन दाबते

बाई दाबते

कांड्या-कांड्यांनी, संसार सांधते

बाई सांधते

रोज मातीत, मी ग नांदते

बाई नांदते

उन्हातान्हात, रोज मरते

बाई मरते

हिरवी होऊन, मार्ग उरते

बाई उरते

खोल विहिरीचं, पाणी शेंदते

बाई शेंदते

रोज मातीत, मी ग नांदते

बाई नांदते

(३) अभिव्यक्ती :

(४)

कुटुंबाच्या उदरनिर्वाहाकरिता कष्टकरी शेतकरी स्त्रीचे योगदान स्पष्ट करा.

(आ) खालील ओळींचा अर्थ लिहा :

(४)

ह्या विंचवाला उतारा ।
तमोगुण मार्गें सारा ।
सत्त्वगुण लावा अंगारा ।
विंचू इंगळी उतारे झरझरां ॥
सत्त्व उतारा देऊन ।
अवघा सारिला तमोगुण ।
किंचित् राहिली फुणफुण ।
शांत केली जनार्दनं ॥

(इ) खालीलपैकी कोणतीही एक कृती सोडवा :

(४)

काव्य सौंदर्य :

कोणत्या काळीं कळेना मी जगाया लागलों
अन् कुठे आयुष्य गेलें कापुनी माझा गळा ।
सांगती 'तात्पर्य' माझें सारख्या खोट्या दिशा :
"चालणारा पांगळा अन् पाहणारा आंधळा!"
माणसांच्या मध्यरात्रीं हिंडणारा सूर्य मी :
माझियासाठी न माझा पेटण्याचा सोहळा ।

वरील ओळींतील भावसौंदर्य स्पष्ट करा.

किंवा

रसग्रहण :

समुद्र अस्वस्थ होऊन जातो
शहराच्या आयुष्याच्या विचाराने.
तेव्हा तो मनांतल्या मनांतच मुक्त होऊन फिरूं लागतो
शहरांतल्या रस्त्यांवरून, वस्त्यांमधून.
उशिरापर्यंत रात्रीं तो बसलेला असतो
स्टेशनवरल्या बाकावर एकाकी, समोरच्या रुळांवरील रहदारी पाहत.
वरील काव्यपंक्तींचे रसग्रहण करा.

कृती ३. खालील उतान्याच्या आधारे सूचनेनुसार कृती करा :

(४)

(अ) (१) एका वाक्यात उत्तरे लिहा :

(य) कथा उत्कर्षबिंदूपर्यंत पोहोचण्या मागील कारण लिहा.

(१)

(र) कथेतील भाषायोजनेचे घटक लिहा.

(१)

कथेत चांगल्या-वाईटाचा संघर्ष असतो. त्यातूनच नाट्यमयता निर्माण होते. या संघर्षातूनच कथा उत्कर्षबिंदूपर्यंत पोहोचते. कथेत प्रत्येक वेळी संघर्ष किंवा नाट्य हे वाईट घटनांचेच असते असे नाही, तर आनंद आणि सुखात्मिक घटनांतूनही नाट्यमयता निर्माण होते. कथेच्या शेवटी कथेतील अनुभवांचा, घटनांचा उत्कर्षबिंदू नाट्यपूर्णरीतीने साधता येतो; पण तरीही कथानकाच्या ओघात स्वाभाविकपणे झालेला शेवट वाचकाला आकर्षित करतो.

कथेतील संवाद हे चटपटीत, आकर्षक, वाचकाच्या भावविश्वाला स्पर्श करणारे आणि कथानकाला प्रवाही ठेवणारे असतात. पात्रांच्या स्वभावधर्मानुसार व परिस्थितीजन्य घटकांनुसार संवाद लिहिले जातात. या संवादात लय व आंतरिक संगती महत्त्वाची असते. संवादातून रसनिर्मिती आणि रसपरिपोष होत असतो. अर्थपूर्ण संवाद कथेला वेगळी उंची प्राप्त करून देतात.

कथानक भाषेच्या मदतीने साकार होत असते. कथेतील पात्रांच्या स्वभाव वैशिष्ट्यांनुसार व कथेतील वातावरणानुसार भाषेची योजना केली जाते. कथाकार, त्याचा दृष्टिकोन, त्याची अनुभव घेण्याची पद्धत यांनुसार कथेचे भाषारूप आणि शैलीविशेष निश्चित होत जातात. कथा लिहिताना साधारणतः प्रमाण भाषा आणि बोली भाषा यांची सरमिसळ केली जाते. तसेच कथा पूर्णपणे बोलीभाषेतही लिहिली जाते.

(२) कथेतील संवादाची वैशिष्ट्ये लिहा.

(२)

(आ) खालीलपैकी कोणत्याही दोन कृती सोडवा :

(६)

- (य) अनु व सुनीता यांच्यात निर्माण झालेला भावनिक बंध लिहा.
- (र) बापू गुरुजींनी गावातील शाळेसाठी केलेले प्रयत्न तुमच्या शब्दांत लिहा.
- (ल) अनुच्या स्वभाव वैशिष्ट्यांचे वर्णन करा.
- (व) बोर्डिंगमधील मुलांचे बापू गुरुजोंबद्दलचे प्रेम तुमच्या शब्दांत व्यक्त करा.

विभाग ४ - उपयोजित मराठी

[१४]

कृती ४. (अ) खालीलपैकी कोणत्याही दोन कृती सोडवा :

(४)

- (१) मुलाखत घेताना घ्यावयाची काळजी लिहा.
- (२) माहितीपत्रकाचे महत्त्व स्पष्ट करा.
- (३) अहवाल लेखनाची उपयुक्तता लिहा.
- (४) वृत्तलेखाच्या भाषेची वैशिष्ट्ये लिहा.

(आ) खालीलपैकी कोणत्याही दोन कृती सोडवा :

(१०)

- (१) खालील मुद्द्यांच्या आधारे 'मुलाखतीचा समारोप स्पष्ट करा :
भाषिक कौशल्ये परिणामकारक निवेदन अनपेक्षित समारोप
..... श्रोत्यांचा प्रतिसाद मुलाखतीची यशस्विता.
- (२) खालील मुद्द्यांच्या आधारे माहितीपत्रकाची रचना वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा :
माहितीला प्राधान्य उपयुक्तता वेगळेपण आकर्षक
मांडणी भाषाशैली.
- (३) खालील मुद्द्यांच्या आधारे अहवालाची प्रमुख अंगे स्पष्ट करा :
प्रास्ताविक अहवालाचा मध्य अहवालाचा शेवट
अहवालाची भाषा अहवालाची आवश्यकता.

- (४) खालील मुद्द्यांच्या आधारे वृत्तलेख लिहितांना विचारात घ्यावयाच्या बाबी स्पष्ट करा :
- वाचकांची अभिरुची तात्कालिक महत्त्व वेगळेपणा
वाचकांचे लक्ष वेधणे वृत्तलेखाची शैली.

विभाग ५ - व्याकरण व लेखन

[२०]

व्याकरण घटक व वाक्प्रचार.

कृती ५. (अ) सूचनेनुसार कृती करा : (१०)

(१) (य) किती आतून हसतात ती ! (१)

वरील विधानाचे विधानार्थी वाक्य ओळखून लिहा :

- (१) ती आतून हसतात.
(२) ती फार हसतात आतून.
(३) ती आतून हसत राहतात.
(४) ती खूप आतून हसतात.

(२) सूचनेनुसार सोडवा : (१)

अशी माणसं क्वचितच सापडतात.
(नकारार्थी वाक्य करा.)

(२) (य) योग्य पर्याय निवडा : (१)

'पतिपत्नी' या सामासिक शब्दातील समास ओळखून लिहा.

- (१) कर्मधारय समास
(२) विभक्ती तत्पुरुष समास
(३) इतरेतर द्वंद्व समास
(४) द्विगू समास

(२) 'नीलकंठ' या सामासिक शब्दातील समासाचे नाव लिहा. (१)

(३) (य) योग्य पर्याय निवडा : (१)

कमलने बक्षीस मिळवले.

या वाक्यातील प्रयोग ओळखून लिहा.

(१) कर्तरी प्रयोग

(२) कर्मणी प्रयोग

(३) भावे प्रयोग

(४) यापैकी नाही

(२) योग्य पर्याय निवडा : (१)

'भावे प्रयोग' असलेले वाक्य शोधून लिहा.

(१) आज लवकर सांजावले.

(२) त्याने कपाटात पुस्तक ठेवले.

(३) युवादिनी वक्त्याने प्रेरणादायी भाषण दिले.

(४) त्याने माझ्या हिरड्यांत इंजेक्शन दिले.

(४) (य) योग्य पर्याय निवडा : (१)

जो अंबरी उफळता खुर लागलाहे ।

तो चंद्रमा निज तनूवरि डाग लाहे ॥

वरील काव्यपंक्तीतील अलंकार ओळखून लिहा.

(१) अर्थान्तरन्यास

(२) अतिशयोक्ती

(३) अनन्वय

(४) अपन्हुती

(२) न हे नयन, पाकळ्या उमलल्या सरोजांतील (१)

या वाक्यातील उपमेय ओळखा.

(५) (य) 'मुखवटा चढवणे' या वाक्प्रचाराचा अर्थ खालील पर्यायांतून ओळखून लिहा : (१)

(१) मुळत नसलेले रूप धारण करणे.

(२) मुखावर पांघरूण घालणे.

(३) मुखावर लेप लावणे.

(४) खूप मोठा पराक्रम करणे.

(२) 'मुखवटा चढवणे' या वाक्प्रचाराचा वाक्यात उपयोग करा. (१)

(आ) खालीलपैकी कोणत्याही एका विषयावर सुमारे २०० ते २५० शब्दांत निबंध लिहा : (१०)

(१) मी अनुभवलेला पाऊस

(२) माझा आवडता खेळाडू

(३) मी फळ बोलतोय

(४) पेट्रोल संपले तर

(५) वाचते होऊया

DAY — 02

SEAT NUMBER

--	--	--	--	--	--

2023	II	22	1100	J-202	(H)
HINDI (04)					
Time : 3 Hrs.		(12 Pages)		Max. Marks : 80	

कृतिपत्रिका

कृतिपत्रिका के लिए सूचनाएँ :

- (१) सूचना के अनुसार गद्य, पद्य, विशेष अध्ययन तथा व्यावहारिक हिंदी की कृतियों में आवश्यकता के अनुसार आकृतियों में ही उत्तर लिखना अपेक्षित है।
- (२) सभी आकृतियों के लिए पेन का ही उपयोग कीजिए।
- (३) आकृतियों में उत्तर पेन से ही लिखना आवश्यक है।
- (४) व्याकरण विभाग में पूछी गई कृतियों के उत्तरों के लिए आकृतियों की आवश्यकता नहीं है।

विभाग -१. गद्य (अंक-२०)

कृति १ (अ) निम्नलिखित गद्यांश पढ़कर सूचना के अनुसार कृतियाँ पूर्ण कीजिए : (६)

संयोग से तभी उन्हें कहीं से तीन सौ रुपए मिल गए। वही पूँजी मेरे पास जमा करके उन्होंने मुझे अपने खर्च का बजट बना देने का आदेश दिया। जिन्हें मेरा व्यक्तिगत हिसाब रखना पड़ता है, वे जानते हैं कि यह कार्य मेरे लिए कितना दुष्कर है। न वे मेरी चादर लंबी कर पाते हैं; न मुझे पैर सिकोड़ने पर बाध्य कर सकते हैं; और इस प्रकार एक विचित्र रस्साकशी में तीस दिन बीतते रहते हैं।

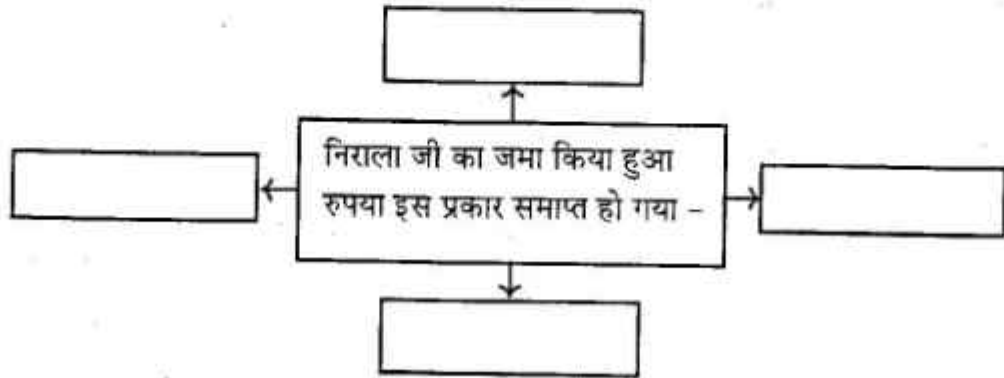
पर यदि अनुत्तीर्ण परीक्षार्थियों की प्रतियोगिता हो तो सौ में से दस अंक पाने वाला भी अपने-आपको शून्य पाने वाले से श्रेष्ठ मानेगा।

अस्तु, नमक से लेकर नापित तक और चप्पल से लेकर मकान के किराए तक का जो अनुमानपत्र मैंने बनाया; वह जब निराला जी को पसंद आ गया, तब

पहली बार मुझे अपने अर्थशास्त्र के ज्ञान पर गर्व हुआ। पर दूसरे ही दिन से मेरे गर्व की व्यर्थता सिद्ध होने लगी। वे सवेरे ही पहुँचे। पचास रुपए चाहिए ... किसी विद्यार्थी का परीक्षा शुल्क जमा करना है, अन्यथा वह परीक्षा में नहीं बैठ सकेगा। संध्या होते-होते किसी साहित्यिक मित्र को साठ देने की आवश्यकता पड़ गई। दूसरे दिन लखनऊ के किसी ताँगेवाले की माँ को चालीस का मनीऑर्डर करना पड़ा। दोपहर को किसी दिवंगत मित्र की भतीजी के विवाह के लिए सौ देना अनिवार्य हो गया। सारांश यह कि तीसरे दिन उनका जमा किया हुआ रुपया समाप्त हो गया और तब उनके व्यवस्थापक के नाते यह दान खाता मेरे हिस्से आ पड़ा।

(१) संजाल पूर्ण कीजिए:

(२)

(२) निम्नलिखित शब्दों के लिए गद्यांश में आए हुए विलोम शब्द लिखिए : (२)

(१) वियोग	×	-----
(२) उत्तीर्ण	×	-----
(१) नापसंद	×	-----
(२) अज्ञान	×	-----

(३) 'जीवन में मित्रों का महत्त्व' इस विषय पर अपने विचार ४० से ५० शब्दों में लिखिए।

(२)

(आ) निम्नलिखित गद्यांश पढ़कर सूचना के अनुसार कृतियाँ पूर्ण कीजिए :

(६)

सुनो सुगंधा! तुम्हारा पत्र पाकर खुशी हुई। तुमने दोतरफा अधिकार की बात उठाई है, वह पसंद आई। बेशक, जहाँ जिस बात से तुम्हारी असहमति हो; वहाँ तुम्हें अपनी बात मुझे समझाने का पूरा अधिकार है। मुझे खुशी ही होगी तुम्हारे इस अधिकार प्रयोग पर। इससे राह खुलेगी और खुलती ही जाएगी। जहाँ कहीं कुछ रूकती दिखाई देगी; वहाँ भी परस्पर आदान-प्रदान से राह निकाल ली जाएगी। अपनी-अपनी बात कहने-सुनने में बंधन या संकोच कैसा?

मैंने तो अधिकार की बात यों पूछी थी कि मैं उस बेटी की माँ हूँ जो जीवन में

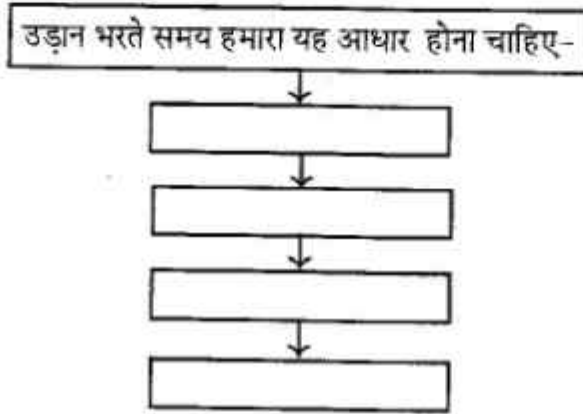
ऊँचा उठने के लिए बड़े ऊँचे सपने देखा करती है; आकाश में अपने छोटे-छोटे डैनों को चौड़े फैलाकर।

धरती से बहुत ऊँचाई में फैले इन डैनों को यथार्थ से दूर समझकर भी मैं काटना नहीं चाहती। केवल उनकी डोर मजबूत करना चाहती हूँ कि अपनी किसी ऊँची उड़ान में वे लड़खड़ा न जाएँ। इसलिए कहना चाहती हूँ कि 'उड़ो बेटी, उड़ो, पर धरती पर निगाह रखकर' कहीं ऐसा न हो कि धरती से जुड़ी डोर कट जाए और किसी अनजाने-अवांछित स्थल पर गिरकर डैने क्षत-विक्षत हो जाएँ। ऐसा नहीं होगा क्योंकि तुम एक समझदार लड़की हो। फिर भी सावधानी तो अपेक्षित है ही।

यह सावधानी का ही संकेत है कि निगाह धरती पर रखकर उड़ान भरी जाए। उस धरती पर जो तुम्हारा आधार है- उसमें तुम्हारे परिवेश का, तुम्हारे संस्कार का, तुम्हारी सांस्कृतिक परंपरा का, तुम्हारी सामर्थ्य का भी आधार जुड़ा होना चाहिए। हमें पुरानी-जर्जर रूढ़ियों को तोड़ना है, अच्छी परंपराओं को नहीं।

(१) आकृति पूर्ण कीजिए :

(२)

(२) निम्नलिखित शब्दों के लिए गद्यांश में आए हुए समानार्थी शब्द ढूँढ़कर लिखिए :

(२)

- (१) आनंद —
- (१) नभ —
- (१) पुत्री —
- (१) सजगता —

(३) 'वर्तमान पीढ़ी के युवक-युवतियों का जीवन के प्रति बदला दृष्टिकोण' इस विषय पर अपने विचार ४० से ५० शब्दों में लिखिए।

(२)

- (इ) निम्नलिखित प्रश्नों के उत्तर लगभग ८० से १०० शब्दों में लिखिए (कोई दो): (६)
- (१) 'आदर्श बदला' कहानी के शीर्षक की सार्थकता स्पष्ट कीजिए।
 - (२) 'पाप के चार हथियार' पाठ का संदेश लिखिए।
 - (३) 'मनुष्य के स्वार्थ के कारण रिश्तों में आई हुई दूरी' पर अपने विचार 'कोखजाया' पाठ के आधार पर लिखिए।
- (ई) निम्नलिखित प्रत्येक प्रश्न का मात्र एक वाक्य में उत्तर लिखिए (कोई दो): (२)
- (१) हिंदी के कुछ आलोचकों द्वारा महादेवी वर्मा को दी गई उपाधि का नाम लिखिए।
 - (२) आशारानी व्होरा जी के लेखन-कार्य का प्रमुख उद्देश्य लिखिए।
 - (३) कन्हैयालाल मिश्र 'प्रभाकर जी' के किन्हीं दो निबंध संग्रहों के नाम लिखिए।
 - (४) 'कोखजाया' कहानी के हिन्दी अनुवादक का नाम लिखिए।

विभाग -२. पद्य (अंक-२०)

- कृति २ (अ) निम्नलिखित पद्यांश पढ़कर सूचना के अनुसार कृतियाँ पूर्ण कीजिए : (६)

अपने हृदय का सत्य, अपने-आप हमको खोजना।

अपने नयन का नीर, अपने-आप हमको पोंछना।

आकाश सुख देगा नहीं

धरती पसीजी है कहीं!

हर एक राही को भटककर ही दिशा मिलती रही।

सच हम नहीं, सच तुम नहीं।

बेकार है मुस्कान से ढकना हृदय की खिन्नता।

आदर्श हो सकती नहीं, तन और मन की धिन्नता।

जब तक बँधी है चेतना

जब तक प्रणय दुख से घना

तब तक न मानूँगा कभी, इस राह को ही मैं सही।

सच हम नहीं, सच तुम नहीं।

- (१) उत्तर लिखिए : (२)

(i) हमें हृदय की इस बात को खोजना है _____

(ii) हर एक राही को भटककर मिलती है _____

(iii) इसे मुस्कान से ढकना बेकार है _____

(iv) यह आदर्श नहीं हो सकती है _____

(२) निम्नलिखित शब्दों के प्रत्यय निकालकर पद्यांश में आए हुए मूल शब्द ढूँढ़कर लिखिए : (२)

- (१) सत्यता —
- (२) सुखी —
- (३) राही —
- (४) मुस्कराहट —

(३) 'संघर्ष करने वाला व्यक्ति ही जीवन में सफल होता है' इस विषय पर अपने विचार ४० से ५० शब्दों में लिखिए। (२)

(आ) निम्नलिखित पद्यांश पढ़कर सूचना के अनुसार कृतियाँ पूर्ण कीजिए : (६)

अंकुरित होने से टूँट हो जाने तक

औंधी-तूफान हो या कोई प्रतापी राजा-महाराजा

पेड़ किसी के पाँव नहीं पड़ता है,

जब तक है उसमें साँस

एक जगह पर खड़े रहकर

हालात से लड़ता है!

जहाँ भी खड़ा हो

सड़क, झील या कोई पहाड़

भेड़िया, बाघ, शेर की दहाड़

पेड़ किसी से नहीं डरता है!

हत्या या आत्महत्या नहीं करता है पेड़।

थके राहगीर को देकर छाँव व ठंडी हवा

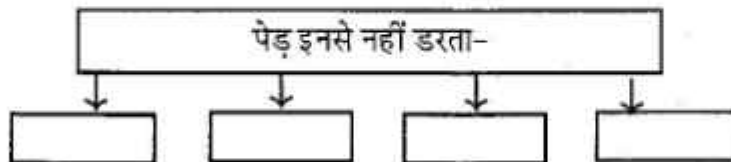
राह में गिरा देता है फूल

और करता है इशारा उसे आगे बढ़ने का।

पेड़ करता है सभी का स्वागत,

देता है सभी को विदाई!

(१) आकृति पूर्ण कीजिए : (२)

- (२) निम्नलिखित शब्दों के वचन पद्यांश में से ढूँढकर लिखिए : (२)
- (१) आँधियाँ _____
- (२) साँसें _____
- (३) सड़कें _____
- (४) हवाएँ _____

(३) 'पेड़ मनुष्य को प्रेरणा देता है' इस विषय पर अपने विचार ४० से ५० शब्दों में लिखिए। (२)

- (इ) निम्नलिखित मुद्दों के आधार पर 'गुरुबानी' कविता का रसास्वादन कीजिए : (६)
- (१) रचनाकार का नाम (१)
- (२) पसंद की पंक्तियाँ (१)
- (३) पसंद आने के कारण (२)
- (४) कविता की केंद्रीय कल्पना (२)

अथवा

आम आदमी की पीड़ा को समझते हुए 'चुनिंदा शेर' कविता का रसास्वादन कीजिए।

- (ई) निम्नलिखित प्रत्येक प्रश्न का केवल एक वाक्य में उत्तर लिखिए (कोई दो) : (२)
- (१) त्रिलोचन जी के दो काव्य संग्रहों के नाम -
- (२) वृंद जी की प्रमुख रचनाएँ -
- (३) गजल इस भाषा का लोकप्रिय काव्य प्रकार है -
- (४) लोकगीतों के दो प्रकार -

विभाग -३. विशेष अध्ययन (अंक-१०)

कृति ३ (अ) निम्नलिखित काव्य पंक्तियों को पढ़कर सूचना के अनुसार कृतियाँ पूर्ण कीजिए : (६)

यह आम्रवृक्ष की डाल
उनकी विशेष प्रिय थी
तेरे न आने पर
सारी शाम इसपर टिक
उन्होंने वंशी में बार-बार
तेरा नाम भरकर तुझे टैरा था -

आज यह आम की डाल
सदा-सदा के लिए काट दी जाएगी
क्योंकि कृष्ण के सेनापतियों के
वायुवेगगामी रथों की

गगनचुंबी ध्वजाओं में
यह नीची डाल अटकती है
और यह पथ के किनारे खड़ा
छायादार पावन अशोक वृक्ष
आज खंड-खंड हो जाएगा तो क्या -
यदि ग्रामवासी, सेनाओं के स्वागत में
तोरण नहीं सजाते
तो क्या सारा ग्राम नहीं उजाड़ दिया जाएगा?

(१) कारण लिखिए : (२)

(१) आम्रवृक्ष की डाल सदा के लिए काट दी जाएगी - _____

(२) छायादार अशोक वृक्ष खंड-खंड हो जाएगा - _____

(२) उचित मिलान कीजिए : (२)

(१)	वृक्ष	टहनी
(२)	ग्राम	राह
(३)	पथ	गाँव
(४)	डाल	पेड़

(३) 'युद्ध के दुष्परिणाम' इस विषय पर अपने विचार ४० से ५० शब्दों में लिखिए। (२)

(आ) निम्नलिखित में से किसी एक प्रश्न का उत्तर लगभग ८० से १०० शब्दों में लिखिए : (४)

(१) 'कवि ने राधा के माध्यम से वर्तमान मनुष्य की पीड़ा को व्यक्त किया है', इस कथन के संबंध में अपने विचार व्यक्त कीजिए।

(२) राधा की दृष्टि से जीवन की सार्थकता स्पष्ट कीजिए।

विभाग -४. व्यावहारिक हिंदी, अपठित गद्यांश एवं पारिभाषिक शब्दावली (अंक-२०)

कृति ४ (अ) निम्नलिखित का उत्तर लगभग १०० से १२० शब्दों में लिखिए : (६)

(१) 'नर हो, न निराश करो मन को', इस उक्ति का पल्लवन कीजिए।

अथवा

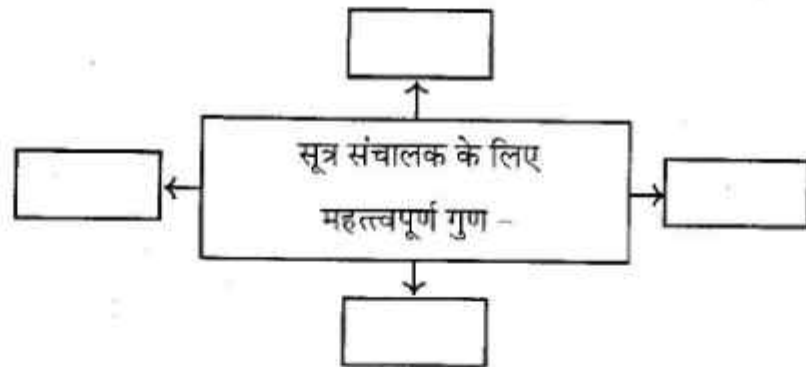
परिच्छेद पढ़कर सूचना के अनुसार कृतियाँ पूर्ण कीजिए :

अच्छे मंच संचालक के लिए आवश्यक है - अच्छी तैयारी।
वर्तमान समय में संगीत संख्या, बर्थ डे पार्टी या अन्य मंचीय कार्यक्रमों के

लिए मंच संचालन आवश्यक हो गया है। मैंने भी इस तरह के अनेक कार्यक्रमों के लिए सूत्र संचालन किया है। जिस तरह का कार्यक्रम हो, तैयारी भी उसी के अनुसार करनी होती है। मैं भी सर्वप्रथम यह देखता हूँ कि कार्यक्रम का स्वरूप क्या है? सामाजिक, शैक्षिक, राजनीतिक, कवि सम्मेलन, मुशायरा या सांस्कृतिक कार्यक्रम! फिर उसी रूप में मैं कार्यक्रम का संहिता लेखन करता हूँ। इसके लिए कड़ी साधना व सतत् प्रयास आवश्यक है। कार्यक्रम की सफलता सूत्र संचालक के हाथ में होती है। वह दो व्यक्तियों, दो घटनाओं के बीच कड़ी जोड़ने का काम करता है। इसलिए संचालक को चाहिए कि वह संचालन के लिए आवश्यक तत्वों का अध्ययन करे। सूत्र संचालक के लिए कुछ महत्त्वपूर्ण गुणों का होना आवश्यक है। हँसमुख, हाजिरजवाबी, विविध विषयों का ज्ञाता होने के साथ-साथ उसका भाषा पर प्रभुत्व होना आवश्यक है। कभी-कभी किसी कार्यक्रम में ऐन वक्त पर परिवर्तन होने की संभावना रहती है। यहाँ सूत्र संचालक के भाषा प्रभुत्व की परीक्षा होती है। पूर्व निर्धारित अतिथियों का न आना, यदि आ भी जाए तो उनकी दिनभर की कार्य व्यस्तता का विचार करते हुए कार्यक्रम पत्रिका में संशोधन / सुधार करना पड़ता है। आयोजकों की ओर से अचानक मिली सूचना के अनुसार संहिता में परिवर्तन कर संचालन करते हुए कार्यक्रम को सफल बनाना ही सूत्र संचालक की विशेषता होती है।

(१) संजाल पूर्ण कीजिए :

(२)

(२) निम्नलिखित विधान 'सत्य' हैं या 'असत्य' लिखिए :

(२)

- (१) कार्यक्रम की सफलता वक्ता के हाथ में होती है।
- (२) सूत्र संचालक दो व्यक्तियों, दो घटनाओं के बीच कड़ी जोड़ने का काम करता है।
- (३) कार्यक्रम में ऐन वक्त पर परिवर्तन होने की संभावना कभी नहीं रहती।
- (४) कार्यक्रम को सफल बनाना सूत्र संचालक की विशेषता होती है।

- (३) 'सूत्र संचालन रोजगार का उत्तम साधन है', इस विषय पर ४० से (२)
५० शब्दों में अपने विचार लिखिए।

(आ) निम्नलिखित में से किसी एक का उत्तर ८० से १०० शब्दों में लिखिए : (४)

- (१) ब्लॉग लेखन करते समय बरती जाने वाली सावधानियों पर प्रकाश डालिए।
(२) प्रकाश उत्पन्न करने वाले जीवों द्वारा प्रकाश उत्पन्न करने के उद्देश्यों की जानकारी दीजिए।

अथवा

सही विकल्प चुनकर रिक्त स्थानों की पूर्ति कीजिए :

- (१) हिंदी में 'पल्लवन' शब्द अंग्रेजी ----- शब्द के प्रतिशब्द के रूप में आता है। (१)
(१) Expansion (२) Essay
(३) Article (४) Blog
- (२) ----- को पत्रकारिता के क्षेत्र में फीचर लेखन के लिए दिए जाने वाले 'सर्वश्रेष्ठ फीचर लेखन' के राष्ट्रीय पुरस्कार से सम्मानित किया गया था। (१)
(१) नेहा (२) स्नेहा
(३) मेधा (४) सुगंधा
- (३) ----- लेखन में शब्द संख्या का बंधन नहीं होता। (१)
(१) फीचर (२) ब्लॉग
(३) पल्लवन (४) निबंध
- (४) मानव सहित विश्व के अधिकांश जीवों के जीवन में ----- का बहुत महत्त्व है। (१)
(१) दवा (२) रसायन
(३) धन (४) प्रकाश

(इ) निम्नलिखित अपठित गद्यांश पढ़कर सूचना के अनुसार कृतियाँ पूर्ण कीजिए : (६)

एक बार अंग्रेजी के मशहूर साहित्यसेवी डॉ. जॉनसन के पास उनका एक मित्र आया और अफसोस जाहिर करने लगा कि उसे धार्मिक ग्रंथ पढ़ने के लिए समय ही नहीं मिलता।

"क्यों?" डॉ. जॉनसन ने फौरन पूछा।

"आप ही देखिए, दिन-रात मिलाकर सिर्फ चौबीस घंटे होते हैं, इसमें से आठ घंटे तो सोने में निकल जाते हैं।"

"पर यह बात सब ही के लिए लागू है।" डॉ. जॉनसन ने कहा।

"और करीब आठ ही घंटे ऑफिस में काम करना पड़ता है।"

"और बाकी आठ घंटे?" डॉ. जॉनसन ने पूछा।

“इन्हीं आठ घंटों में खाना-पीना, हजामत बनाना, नहाना-धोना, ऑफिस आना-जाना, मित्रों से मिलना-जुलना, चिट्ठी-पत्री का जवाब देना, इत्यादि कितने काम रहते हैं। मैं तो बड़ा परेशान हूँ।”

“तब तो मुझे भी अब भूखों मरना पड़ेगा।” डॉ. जॉनसन एक गहरी साँस लेकर बोले।

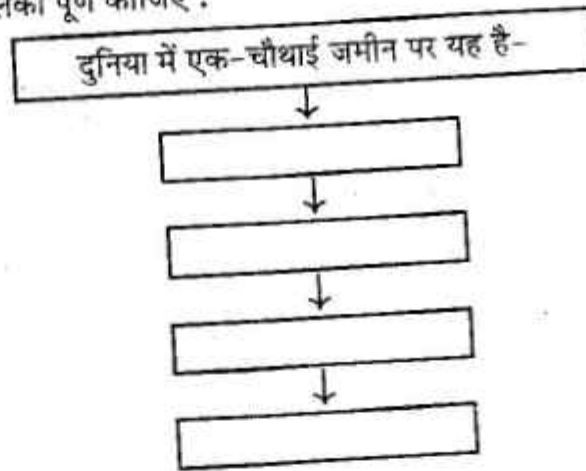
“क्यों? क्यों?” उनके मित्र ने तुरंत पूछा।

“मैं काफी खाने वाला आदमी हूँ और अन्न उपजाने के लिए दुनिया में एक चौथाई ही तो जमीन है, तीन-चौथाई तो पानी ही है और संसार में मेरे जैसे करोड़ों लोग हैं जिन्हें अपना पेट भरना पड़ता है।”

“पर इतने लोगों के लिए फिर तो भी जमीन काफी है।”

“काफी कहाँ है? इस एक-चौथाई जमीन में कितने पहाड़ हैं, ऊबड़-खाबड़ स्थल हैं, नदी-नाले हैं, रेगिस्तान और बंजर भूमि है। अब मेरा भी कैसे निभ सकेगा भगवान! मित्र महोदय बड़ी हमदर्दी के साथ डॉ. जॉनसन को दिलासा देने लगे कि उन्हें परेशान होने की बिल्कुल जरूरत नहीं है। दुनिया में करोड़ों लोग रहते आए हैं और उन्हें सदा अन्न मिलता ही रहा है।”

(१) तालिका पूर्ण कीजिए :

(२) परिच्छेद में आए हुए शब्दयुग्म के कोई भी चार उदाहरण ढूँढ़कर लिखिए : (२)

- (१) _____
- (२) _____
- (३) _____
- (४) _____

(३) 'समय अनमोल है' इस विषय पर ४० से ५० शब्दों में अपने विचार लिखिए। (२)

(ई) निम्नलिखित में से किन्हीं चार के पारिभाषिक शब्द लिखिए :

(४)

- (१) Judge
- (२) Warning
- (३) Balance
- (४) Payment
- (५) Speed
- (६) Antiseptics
- (७) Output
- (८) Auxiliary Memory

विभाग -५. व्याकरण (अंक-१०)

कृति ५ (अ) निम्नलिखित वाक्यों का कोष्ठक में दी गई सूचनाओं के अनुसार काल परिवर्तन कीजिए (कोई दो):

(२)

- (१) बैजू का लहू सूख गया है।
(सामान्य भूतकाल)
- (२) सत्य का मार्ग सरल है।
(सामान्य भविष्यकाल)
- (३) हमारे भू-मंडल में हवा और पानी बुरी तरह प्रदूषित हुए हैं।
(अपूर्ण वर्तमानकाल)
- (४) मैं वहाँ जाकर मौसी को देख अति दुखी हो गया।
(पूर्ण भूतकाल)

(आ) निम्नलिखित पंक्तियों में उद्धृत अलंकार पहचानकर उनके नाम लिखिए (कोई दो):

(२)

- (१) पायो जी मैंने राम रतन धन पायो।
- (२) राधा-वदन चंद सो सुंदर।
- (३) पड़ी अचानक नदी अपार।
घोड़ा उतरे कैसे पार।।
राणा ने सोचा इस पार।
तब तक चेतक था उस पार।।
- (४) एक म्यान में दो तलवारें, कभी नहीं रह सकती हैं
किसी और पर प्रेम पति का, नारियाँ नहीं सह सकती हैं।

(इ) निम्नलिखित पंक्तियों में उद्धृत रस पहचानकर उनके नाम लिखिए (कोई दो): (२)

- (१) सुडुक-सुडुक घाव से पिल्लू (मवाद) निकाल रहा है,
नासिका से श्वेत पदार्थ निकाल रहा है।
- (२) राम के रूप निहारति जानकी, कंकन के नग की परछाही,
यातै सबै सुधि भूलि गई, कर टेकि रही पल टारत नाही।
- (३) माला फेरत जुग भया, गया न मन का फेर।
कर का मनका डारि कै, मन का मनका फेर।।
- (४) तू दयालु दीन हौं, तू दानि हौं भिखारि।
हौं प्रसिद्ध पातकी, तू पाप पुंजहारि।

(ई) निम्नलिखित मुहावरों के अर्थ लिखकर उचित वाक्यों में प्रयोग कीजिए (कोई दो): (२)

- (१) वाह-वाह करना।
- (२) टस-से-मस न होना।
- (३) दिन दूना रात चौगुना बढ़ना।
- (४) चार चाँद लगाना।

(उ) निम्नलिखित वाक्यों को शुद्ध करके वाक्य फिर से लिखिए (कोई दो): (२)

- (१) उनकी व्यथा के सघनता जानने का मुझे एक अवसर मिली है।
- (२) परंतु अग्यान भी अपराध है।
- (३) सुधारक आते हैं, जिवन की इन विडंबनाओं पर घनघोर चोट करते हैं।
- (४) यहाँ स्वाभाविक रूप से सवाल उठता है की इस्तेमाल में आने वाले इन यौगिकों का आखिर होता क्या है।

